

ANTE GLAVIČIĆ

**MJESTA POGIBIJE I POKAPANJA VOJNIKA I CIVILA
TIJEKOM DRUGOGA SVJETSKOG RATA I PORAČA NA
PODRUČJU GRADA SENJA I PRIMORSKIH OBRONAKA
KAPELE I VELEBITA OD 1941. DO 1946. (III. DIO)**

Ante Glavičić
V. Čopića 22
HR 53270 Senj

UDK: 940.53/54(497.5)
Izvorni znanstveni članak
Ur: 2001-09-25

Na temelju usmenih iskaza sudionika ratnih zbivanja i prikupljene građe autor prikazuje vojno-političke prilike koje su se odigrale na području grada Senja (općine Senj) za vrijeme Drugoga svjetskog rata i porača. U prikazu se navodi oko 50 mjesta na kojima su poginuli ili bili ubijeni te pokopani uglavnom vojnici oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske. Među ubijenima nalazi se manji broj poginulih pripadnika partizanskih jedinica te civila s područja Kozice i Sibirja (općina Novi Vinodolski), Senja, Svetoga Jurja, Lukova, Starigrada, Jablanca, Prizne, uključujući općinu Karlobag. Većina poginulih stradala je u vrijeme od 7. do 15. travnja 1945.

U ovome broju *Senjskoga zbornika* u nastavku¹ se objavljuju rezultati obilaska terena i provedenih istraživanja mjesta pogibije, stradanja i pokopa hrvatskih vojnika i civila tijekom Drugoga svjetskog rata i porača, utvrđenih na priobalnim obroncima Velike Kapele i Velebita. Brojna mjesta i mnogi grobovi bezimernih hrvatskih ratnika otkriveni su na području Kozice, Sibirja, Svete Jelene, Senja, Svetoga Jurja, Starigrada, Jablanca, Prizne, te dijelom općine Karlobag. U ovome prilogu, a zbog kontinuiteta stradanja (1941. do 1947.) te

---

¹ A. GLAVIČIĆ, 1999, 313-342 (I. dio); A. GLAVIČIĆ, 2000, 241-280 (II. dio).

novih nalaza, navode se već spomenuti nalazi opisani u *Senjskome zborniku* 26, 1999. (Kozica, Sibirj i Sveta Jelena).²

20. ožujka 1945. započeli su dobro planirani napadi partizanskih jedinica IV. JA na dobro utvrđene hrvatske obrambene položaje u istočnoj Lici (linija Bihać, Gornji i Donji Lapac te Udbina),³ koji su uskoro probijeni. Prodor jedinica IV. JA prema planu napada usmjeren je u pravcu Ličkoga Osika i Gospića, a započeo je 1. travnja 1945. kao uvjet što bržeg oslobođenja čitave Like, Hrvatskog primorja i u konačnici Istre i Slovenskog primorja. U zapovijedi IV. JA navedeno je da se napad treba usmjeriti na neprijateljska uporišta Lički Osik, Gospić i Lički Novi – Brušane, a izvršit će ga jedinice 26. dalmatinske divizije.⁴ Važno je istaknuti da su Liku i Hrvatsko primorje branile postrojbe 392. legionarske divizije⁵ pod zapovjedništvom general lajtnanta Johana Mickla i 11. lička ustaško-domobranska divizija s nekim drugim postrojbama, svega oko 20.000 vojnika. Nasuprot njima stajale su brojčano jače jedinice IV. JA, 19. i 26. dalmatinska i 13. lička, a u Podgorju 9. divizija, ojačane tenkovima, artiljerijom i zrakoplovstvom te pomorskim jedinicama JRM i saveznika. Napad brojčano i tehnički jačih partizanskih snaga duž čitave ličke bojišnice započeo je 4. travnja 1945.⁶ Nakon žestokih borbi i pogrešno vođene obrambene taktike i gotovo loše suradnje i radioveza, obrana Gospića, Ličkog Osika i Perušića probijena je te su partizanske jedinice u borbi uspješno prodirale sve dalje na zapad prema Krasnu, Otočcu i Brinju, s namjerom da prodorom zaposjednu cestu Žuta Lokva – Brinje – Jezerane. Na taj način tijekom 8./9. travnja 5. i 6. brigada 19. divizije prešle su liniju Krivoga Puta i

---

² A. GLAVIČIĆ, 1975, 363-372; A. GLAVIČIĆ, 1994, 291-304; A. GLAVIČIĆ, 1995, 349-368; A. GLAVIČIĆ, 1996, 259-280.

³ N. ANIĆ, 1984, 214-232.

⁴ N. ANIĆ, 1984, 232.

⁵ N. ANIĆ, 1984, 246-247. U rujnu 1943. njemačka vrhovna komanda u Austriji formirala je 392. legionarsku diviziju, zvanu Plava divizija po skladnim odorama. Za njezina zapovjednika postavila je Johana Mickla. U siječnju 1944. Plava divizija došla je na područje Zagreba, odakle je krenula u pravcu Karlovca i Ogulina kako bi oslobodila Liku i čitavo Hrvatsko primorje, gdje su se nalazile neznatne, opkoljene partizanske jedinice. U borbama oko Vratnika, Senjske Drage i Oltara partizanske jedinice (26. divizija IV. JA) postigle su značajne uspjehe, tako da je u Senjskoj Dragi oko zaseoka Sveti Križ teško ranjen general Mickl. Uz znatne napore, ranjenog generala Nijemci su uspjeli povući prema Senju i Rijeci, gdje je Mickl preminuo. (Vidi *Vinodolski zbornik*, 4, 1985, str. 60, bilj. 4, gdje se navodi: "General Mickl, Austrijanac, bivši austro-ugarski časnik. Prvi je njemački general kojeg je Hitler odlikovao 'željeznim križem' s hrastovim lišćem. Po ocjeni generala Lehra bio je jedan od najsposobnijih njemačkih komandanata divizija, sve do smrtonosnog ranjavanja u Senjskoj Dragi."

⁶ N. ANIĆ, 1984, 232

Sl. 1. Pogled s V. Veljuna na Senjsku Dragu i dijelove Senjskog bila:
dolje stara Jozefina, zaselak Sv. Križ, mjesto stradanja generala J. Mickla.
Snimila od sjevera Helena Knifić Schaps, 2000.

zaposjele dominantne visove iznad Kozice, Sibirja i Svete Jelene. Tim prodorom znatne snage njemačko-hrvatske vojske našle su se u okruženju i, izložene udaru, probijale se uz velike žrtve u pravcu Novoga, Klarićevca, Francikovca prema Krmpotama – Ledenicama. U predvečerje 9. travnja partizanske jedinice 12. brigade 26. divizije zauzele su grad Senj.⁷ Slikovito i vrlo slavodobitno piše u izvješću štaba 26. divizije komandi IV. JA: "Pukovnik Josef Rajzinger (Joseph Reisinger) Austrijanac, je stari austrougarski časnik. Uz mnoge vojne aktivnosti ratovao je u Poljskoj, Francuskoj, sve do Kavkaza pa i u borbi protiv partizana, otišao je u Grčku pa natrag u Austriju gdje učestvuje u Zerettelu u formiranju 847. puka 392. legionarske divizije. Dana 9. travnja Rajzinger pokušava spasiti rasulo svojih jedinica. Pokušava se probiti prema Novom, ali je iznenada kod kule Nehaj zarobljen sa čitavim štabom..."⁸

⁷ N. ANIĆ, 1984, 247.

⁸ N. ANIĆ, 1984, 248. Sklonio se u neki bunker pod tvrđavom Nehaj, gdje je zarobljen s oko 500 vojnika, i to uglavnom hrvatskih legionara.

Preostale njemačko-hrvatske postrojbe, iskoristivši noć od 9./19., povlače se grebenima i udolinama prema Klarićevcu, Vrataruši i Krmpotama i u tom je probiju poginulo mnogo vojnika. Ali glavnina vojske ipak se uspijevala probiti i izvući iz okruženja te stići u zaklone obrane kod Novog – Crikvenice. Neke postrojbe, osobito one 11. ličke divizije koje je vodio pukovnik J. Aleksić, gotovo bez gubitaka uspjele su se probiti preko Senjskog bila, Škamnice i Kapele te stići do Karlovca i Zagreba.⁹

Dosta hrvatskih vojnika, a manje njemačkih, bilo je zarobljeno i od njih su mnogi prijekim sudom osuđeni i pogubljeni uglavnom uzduž bojišnica. To su oni čije grobove pronalazimo i ovom prigodom navodimo. Opisujemo i grobove – grobnice hrvatskih vojnika za koje smo saznali od kazivača, svjesni da još ima grobova za koje ne ćemo saznati budući da se velik broj hrvatskih povjesničara, dobro situiran, ne želi baviti ovom novijom hrvatskom prošlosti,

Sl. 2. Istočni predjeli Senja (Varoš, Višala): prodori draga kroz koje su se izvlačile u pravcu Klarićevca opkoljene njemačko-hrvatske postrojbe 9./10. travnja 1945.

⁹ Treća grupa hrvatske vojske probila se u pravcu srednjega i sjevernog Velebita pod zapovjedništvom Delka Bogdanića.

Sl. 3. Velika plac ispred Kaštela – Ožegovićanima: smotra postrojbi – podjela odličja hrvatsko-njemačkim vojnicima, u nazočnosti građanstva, vojnih i civilnih odličnika, snimio I. Stella (st.) u proljeće 1944.

Sl. 4. Velika plac ispred Kaštela – Ožegovićanima: podjela odličja hrvatsko-njemačkim vojnicima 392. legionarske Plave divizije, snimio I. Stella (st.) u proljeće 1944.

ali isto tako i zbog nemara nekih lokalnih i državnih institucija koje financijski ne podupiru ova istraživanja, vjerojatno sumnjajući u istinitost događanja.

U slijedu navodimo pojedinačne ili skupne grobove i mjesta ukopa hrvatskih, ali i partizanskih vojnika koji su poginuli u borbama ili su nestali na primorskim obroncima Velike Kapele i Velebita od 7. do 15. travnja 1945.¹⁰

Od uvale Sveta Jelena na jug prema Jablancu i Karlobagu navodimo mjesta pogibije i zločina kako su utvrđena obilaskom terena. Mislim da su partizanska vojna izvješća o broju poginulih malo pretjerana¹¹ premda i naša evidencija nije posve točna jer je bilo teško saznati zločine koji su počinjeni, a koje ni pučka predaja nije mogla evidentirati.

1. *Senjani ubijeni kod Pletena 1943.* Prema Presudi Vojnog suda Komande primorskog područja, improvizirani partizanski sud u Senju osudio je 26. rujna 1943. na smrt strijeljanjem M. Brajkovića, I. Mihovilovića, Milana Biondića, Matu Biondića, I. Krmpotića, J. Babića, K. Krmpotića, I. Katalinića, M. Karadžiju, J. Rončevića, I. Babića i Vl. Sopića – ukupno dvanaestoricu Senjana i stanovnika okolice.¹² Strijeljanje je izvršeno negdje na šumskom terenu Pleteno sjeverno od Krmpota. Čini nam se da je spomenuta presuda donesena posmrtno kako bi se zločin na neki način opravdao pred narodom.

2. *Talijanski vojnici poginuli kod Vlaške Peći.* Na cesti Senj – Novi Vinodolski¹³ partizani bataljona M. Trbojević (iz gornjega kraja) postavili su kod Vlaške Peći zasjedu i napali kamion s talijanskim vojnicima koji su se s jedne zabave vraćali u Senj. Napad je u cijelosti uspješno izvršen s dominantne

¹⁰ A. GLAVIČIĆ, 1999, 313-342.

¹¹ N. ANIĆ, 1984, 251. Ovdje moramo istaknuti da je broj od 2119 poginulih neprijateljskih (njemačko-hrvatskih) vojnika preuveličan. Prema nekim procjenama na ovome senjskom području moglo je biti ubijeno ili poginuti nešto više od 500 "neprijateljskih" vojnika. Ako su preostali poginuli, onda navedeni podatak nije točan. Oni su mogli biti ubijeni kao zarobljenici, ali nešto bi se o tome ipak znalo, ostalo bi u predaji naroda. Čini se da se radi o čistoj provokaciji i uveličavanju partizanske promidžbe.

¹² A. GLAVIČIĆ, 1994, 291-304.

¹³ M. PLOVANIĆ, 1983, 25-26. Napad partizana kod Vlaške Peći dogodio se istoga dana kad je i jedna od prvih većih diverzija na željezničkoj pruzi Sušak – Ogulin. Sjećam se da smo toga dana 29. lipnja 1942. krenuli izjutra tzv. "tapredom" (autobus) za Plase i dalje za Kutinu k baki. Ali nakon kraće vožnje kod talijanskog utvrđenja na Kozici zaustavljeni smo, jer da su kod Peći četnici (jedna oznaka za partizane) napali talijanski kamion i da ima mrtvih. Izašli smo iz "tapreda" i čekali da krenemo naprijed. Kad je od Senja stigla pomoć, krenuli smo naprijed do željezničke postaje Plase i dalje prema Ogulinu.

glavice stare prehistorijske gradine. Tom prilikom poginulo je 6 – 7 talijanskih vojnika. Broj ranjenih nije poznat. Svi poginuli vojnici dopremljeni su u Senj, a zatim specijalnim brodom odvezeni u Italiju. Važno je istaknuti da je partizanski napad izvršen u najvećoj tajnosti jer se obližnji talijanski garnizon nalazio na Kozici, koja je oko 400 m udaljena od mjesta napada.

3. *Senjani ubijeni poviše Kozice 1945.* Nakon "oslobođenja" grada Senja 9./10. travnja među brojnim zatvorenicima u tzv. Plavoj vili izdvojena je grupa Senjana i dijela stanovnika okolice, svega oko trinaestorica uznika, koji su prema osudi Prijekog suda strijeljani na Kozici u vrhu ograda, tzv. Šimpragu, 22. travnja, uoči svetkovine Jurjeva.¹⁴

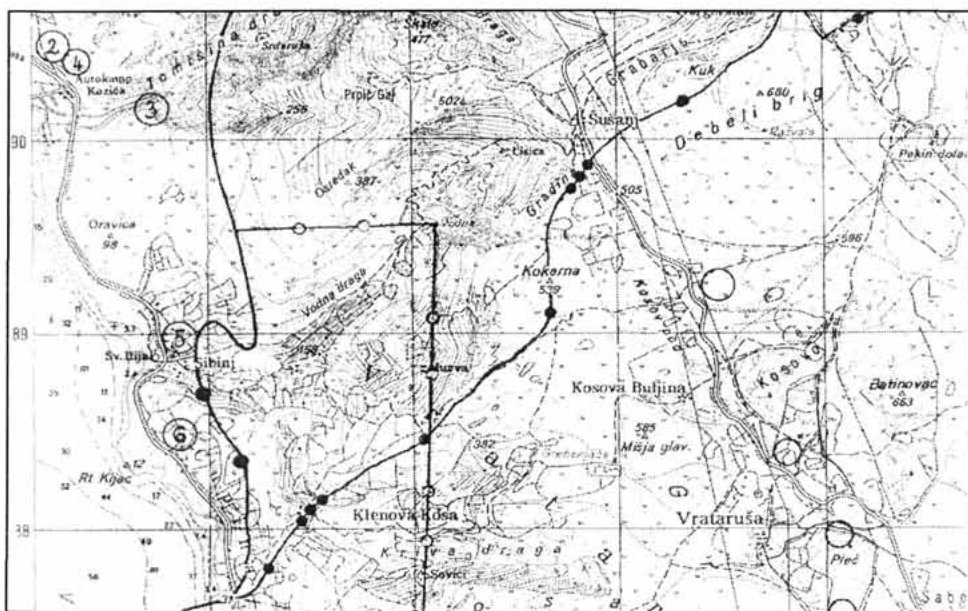
4. *Pogibija velikog župana Frkovića, 1944.* 29. veljače prema građi iz NOR-a¹⁵ kod Vlačke Peći (Kozica) partizani su u zasjedi dočekali i ubili Juricu Frkovića, ustaškog bojnika i velikog župana župe Lika i Krbava. Tom prilikom poginuo je županov šofer Ludwig Ostermann (rodod iz Senja), a ranjen je ustaški časnik Ivica Gržeta¹⁶ (rodod iz Sv. Jurja), koji se uspio sakriti i dočekati potjeru iz Senja. Uz navedene navodno su tada partizani zarobili nekog novinara iz Otočca. Kako nemamo izvješća s druge (partizanske) strane, ne znamo što se sve događalo pri napadu partizana i njihovu povlačenju. Prema jednoj drugoj verziji postoji sumnja da je netko iz Senja javio partizanima o putu župana Frkovića, koji da je poginuo negdje oko Jablanca, što nije točno. Dosta opširno o županu Frkoviću i obitelji Frković piše mr. N. Bičanić, ali ne navodi točan datum i mjesto pogibije, pa to nije potpuno vjerodostojno.¹⁷ Veliki

¹⁴ A. GLAVIČIĆ, 1996, 259-280; B. PETER, 1997, 17. Mještanim Sibirja, očevidac je zločina nad Senjanima koje su izvršili partizani u području Gornje Kozice na mjestu zvanom Šimprag.

¹⁵ P. FRKOVIĆ, 1985, 52; N. BIČANIĆ, 1995, br. 34, 13; *Službeni list, Narodne novine*, 1944, br. 137. Navodi se da je Jurica Frković, veliki župan župe Gacka i Lika, poginuo 29. veljače 1944, te mu se supruzi Dragici priznaje obiteljska mirovina od 1. ožujka 1944. Pravo na obiteljsku mirovinu. Odredba proglašena u NN, u Zagrebu 19. lipnja 1944, broj CLXVII-1158-D-V.1944. Državni prabilježnik – čuvar državnog pečata dr. Andrija Artuković, v. r. Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske.

¹⁶ Prema izjavi Senjkinje M. Modrić-Kučinić, Frković je krenuo autom iz Senja. Uz ostalo, kako je navedeno, ranjeni Frkovićev sudrug bio je Ivica Gržeta (rodod iz Svetog Jurja), ustaški časnik koji se srećom izvukao iz pogođenog automobila i sakrio u obližnje škrape dok nije iz Senja pristigla pomoć. Gržeta je prebačen u bolnicu u Senj, a zatim u Zagreb. Godine 1945. odlazi u emigraciju. 1948. vraća se s grupom ustaša (grupa Gvardijan) ali je uhićen, procesuiran i pogubljen zajedno s Krešom Županom iz Senja i Julijem Špaljom (iz Krivog Puta) negdje u okolici Zagreba. Za njihove se grobove ne zna.

¹⁷ N. BIČANIĆ, 1995, 13.

Karta 1. Položaj grobova hrvatskih vojnika i Senjana ubijenih od 1942. do 1945., brojevi 2-6, na području Kozica – Sibinj

župan Jurica Frković prevezen je u Gospić i pokopan na mjesnom groblju, dok je L. Ostermann dovezen u Senj i pokopan na groblju svetoga Vida.

5. *Grobnica kod mosta u Sibinju.* U zaseoku Sibinj, s donje zapadne strane ceste-mosta¹⁸ nalazi se skupna grobnica gdje je pokopano 25 – 37 hrvatskih vojnika.¹⁹ Svi ti vojnici poginuli su na području Sibinja, do kapelice

¹⁸ A. GLAVIČIĆ, 1999, 337. Sve do 1785. uz obalu od Senja do Novog Vinodolskog nije bila izgrađena nikakva cesta. Promet se odvijao morskim putem ili lošom kaldrmom od Malih vrata preko Lopice, sve do Klarićevca, pa preko Vrataruše za Krmpote i dalje prema Rijeci. Novu cestu čini se da je trasirao i vodio radove znameniti Senjanin general Filip Vukasović. Na toj Vukasovićevoj cesti koje se tragovi i danas vide, bilo je više propusta za bujice koje su za obilnih kiša tekle od planine prema moru. Na spomenutoj dionici, koliko se zna, mostovi su bili izgrađeni na zavoju preko Drage iznad Žrnovnice, preko Porta Tepla i ovoga kod Sibinja, koji je lijepo sačuvan i pravo je remek-djelo cestovnog graditeljstva te je kao takav jedan među najstarijima i bolje sačuvanim mostovima u Primorju. Na žalost, taj spomenik kulture i cestogradnje veoma je zapušten i u dijelu ograde – parapeta oštećen.

¹⁹ Sa sjeverne strane mosta uz cestu i cisternu odavna je sagrađena kapelica posvećena sv. Josipu – slično kao ona kod Svetę Jelene porušene izgradnjom magistrale 1955. Možemo

sv. Josipa, 8./10. travnja te su prema nalogu nove vlasti skupljeni na jednom mjestu i pokopani niže mosta, u blizini magistrale. Čitav je prostor oko mosta neuređan i pokriven šikarom. Most je vidno prepušten propadanju, a mjesto pokopa hrvatskih vojnika jako je zapušteno.

6. *Grobnica na Kijacu.* Od Sibinja cesta vodi prema Senju uz zaselak Cupina u Sovinoj dragi. Tu se sa zapadne strane tzv. Tojine kuće (danas gostionica Kijac²⁰) pod magistralom nalazi grobnica 9 – 12 hrvatskih vojnika koji su ovdje ubijeni oko 9./10. travnja 1945. Mjesto zločina i pokopa hrvatskih vojnika nije obilježeno.

7. *Grobnica na plaži svete Jelene.* Idući cestom prema Senju, naiđe se na slikovitu morskouvalu, tzv. Vlašku, nazvanu u novije doba Sveta Jelena²¹ prema ostatcima samostana i crkve sv. Jelene Cesarice. Izvan posjeda Konrad-Slanec, na šljunkovitom žalu – maloj plaži,²² nalazi se prema iskazima svjedoka grobnica hrvatskih vojnika. Prema svjedočanstvima živih jednoga dana nakon 10. travnja 1945. primicala se cestom od Senja mala kolona vezanih legionara koje su sprovodile tri partizanke. Iza kapelice sv. Josipa (porušene 1955.) kolona je skrenula prema morskoj uvali do plaže. Tu na žalu partizanke su iz šmajsera pobile nemoćne uznike, njih 10 – 15. Njihova mrtva tijela mještani su po zapovijedi "narodne vlasti" tu na plaži pokopali, iskopavši prethodno za njih jamu. Kasnije je nemirno more odvalilo grobni humak pa su valovi dio pokopanih odnijeli u morske dubine. Mjesto pokopa nije označeno.

8. *Grob pod Kulinom u Pijavici.* Ispod ograda vrtova zaselka Pijavica, nedaleko od Svete Jelene, iznad stare Vukasovićeve ceste i južno od položaja Kulina nalazi se mjesto gdje su 9./10. travnja poginuli neki hrvatski vojnici. Među njima bio je i jedan civil, Marko (Anton) Šimac iz Krivoga Puta. Njega je rodbina krišom iskopala i prenijela u obiteljski grob u Krivome Putu.

9. *Grob poviše Pijavice.* Sjeveroistočno od zaselka Pijavica na Kosici između Pijavice i Ralića pokopan je nakon 10. travnja, na mjestu svoje pogibije, hrvatski vojnik. Pri pokopu mještani su u njega našli neki dokument iz kojega je bilo vidljivo da je bio rodom iz Luna na otoku Pagu.

---

pretpostaviti da su kapelice sagrađene u vrijeme izgradnje ceste, a u čast sv. Josipa, kojega je ime nosio austrougarski car i kralj Josip II., koji je putovao ovim primorskim krajevima i podržavao izgradnju ceste i prosvjetiteljske ideje.

²⁰ A. GLAVIČIĆ, 1999, 336.

²¹ Z. HORVAT, 1999, 163-165.

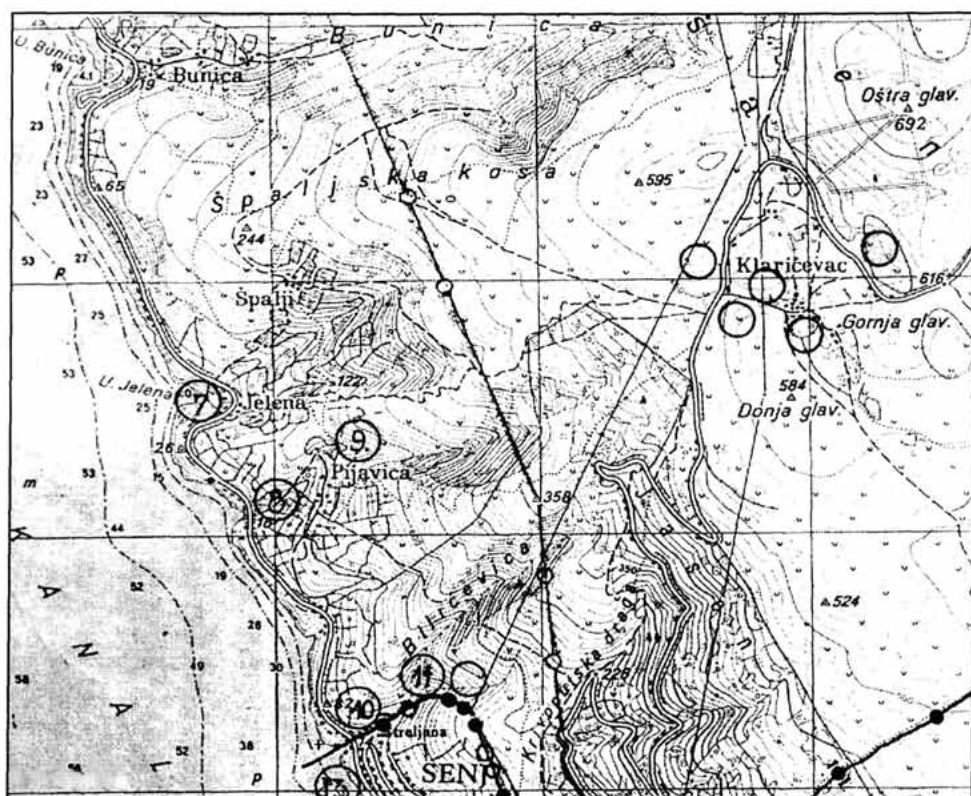
²² A. GLAVIČIĆ, 1999, 336.

Sl. 5. Uvala Sveta Jelena: plaža na kojoj su oko 11. travnja 1945. ubijeni hrvatski legionari, pripadnici 392. Plave divizije. Snimka od istoka A. Glavičić.

Sl. 6. Zaselak Pijavica, položaj Kulina: mjesto gdje je ubijeno više hrvatskih rodoljuba, među njima Marko Prpić Šimac. Snimka od juga A. Glavičić.

Karta 2. Položaj ubijenih na području od Svete Jelene do Senja od 1943. do 1945., brojevi 7-14

10. *Grobovi kod Strjeljane.* Zapadno od Senja prema Novom Vindolskom uz more je više slikovitih malih draga iznad kojih su bili zapašteni vrtovi senjskih građana. U drugoj dragi, tzv. Bilićevci, izgrađena je oko 1935. kućica, tzv. "strjeljana." Nasuprot njoj stajala je zidina bivše Rojlove gostionice. Iza te kuće bilo je više manjih kraških jama u koje su partizani nakon oslobođenja bacali strijeljane uznike što su ih dovodili iz obližnjega zatvora Ozne – Plave vile. Neki su uznici bili pokopani iza kuće i vidjelo se da su bili povezani žicom.

Iza tih kuća Nijemci su strijeljali 1944. nekoga svog legionara Mehu, koji je samoinicijativno otišao u Francikovac i tamo bez razloga ubio mještana Milana Šojata te prisvojio neka dobra. Zbog toga, a za primjer drugima, Meho je bio strijeljan.

Sl. 7. Velika i Mala Bilićevica (poviše Strjeljane): položaj grobnica stradalih uznika iz Plave vile (15. travnja 1945.). Snimka A. Glavičić.

11. Grob u Bilićevici. Iznad Strjeljane (gornje ograde Velike Bilićevice) više lijevo pod stijenama nalazi se mjesto gdje je bio neki njemački bunker. Pri povlačenju bunker je urušen i tu su nakon 10. travnja 1945. ubijeni neki senjski građani koje su partizani dovozili iz obližnjega zatvora u Plavoj vili. Prema sadašnjem stanju čini se da ubijeni nisu bili zakopani, već potrpani kamenjem suhozida pod kojim se i danas vide ljudske kosti – svjedočanstvo zločina nad nedužnim ljudima. S desne strane Velike Bilićevice nalazi se Mala Bilićevica. Između jedne i druge uvale nalazio se još jedan – betonski, njemački – bunker. Prema iskazima svjedoka i u tom se bunkeru nalaze ostatci uznika iz Plave vile. Mjesta zločina nadomak su gradu i na žalost nisu nikako obilježena te bi uskoro mogla biti buldožerima srušena.

Prema navodima svjedoka tih događanja pod cestom između Druge i Treće drage nakon 10. travnja uznici su kopali jame u koje su noću "oznaši" bacali nevine uznike dovedene iz Plave vile, koje su ovdje ubili. Koliko je uznika završilo život pod cestom, ne zna se, njihovi su grobovi odavna prekopani izgradnjom magistrale i okolnih kuća.

Sl. 8. Velika Bilićevica (njemački bunker): ostatci kostura jednoga od uznika iz Plave vile, koji su ovdje ubijeni oko 15. travnja 1945. Snimak izbliza A. Glavičić.

12. *Grob pod Sunčanikom.* Na zavoju – izlazu iz Prve drage u Drugu, na mjestu Sunčanika (spomenika 45. paralele) nalazi se grob hrvatskog vojnika koji je tu i stradao, a pokopan je nakon oslobođenja, na tom mjestu, koje nije označeno.

13. *Plava vila.* Kada su partizanske jedinice zauzele Senj 9./10. travnja 1945., u nekim većim, pogodnim zgradama sačuvanim od bombardiranja, smjestili su se odredi JA (Knoja), te narodne vlasti i Partije. Za potrebe zloglasne policije Ozne najprikladnija je bila velika, reprezentativna komforna zgrada, kuća ministra dr. Ivana Krajača,²³ izgrađena 1925., izvan grada, uz

---

²³ A. GLAVIČIĆ, 1996, 23, 263. Prema saznanjima prikupljenim u razgovorima sa starim Senjanima čini se da su tada novi stanovnici Plave vile (nadobudni oslobodioci) mnogo toga uništili iz neznanja, kao npr. starinski namještaj, slike, sanitarne uređaje, parkete i druge drvene ukrase. Posebnu vrijednost u vili predstavljala je ministrova "biblioteka" kakve nije bilo nadaleko i u koju je g. ministar uložio velika sredstva kako bi imao literaturu koja bi mu odgovarala za izradu studija o gospodarskom napretku grada Senja i domovine Hrvatske. Pretpostavljamo, na temelju iskaza njegova sinovca, sada pokojnog Jurice Ladila Krajača, dragog suradnika Muzeja i

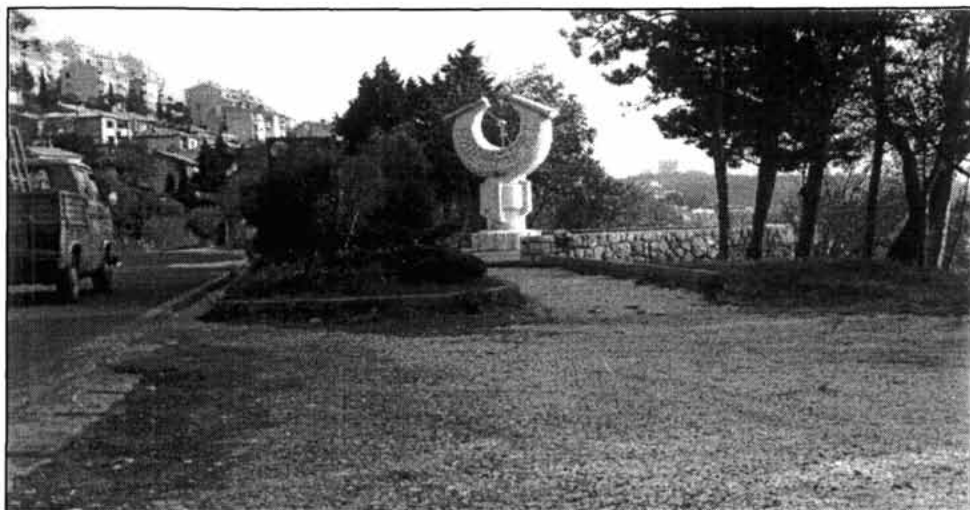
cestu prema Novom Vinodolskom, iznad Prve drage. Za nesreću je uz more bio izgrađen velik betonski hangar – spremište za čamac ministra Krajača, koji je bio ograđen visokim zidom kao zaštita od juga i zapadnjaka. Sve u svemu, jedan i drugi objekt bili su Ozni idealni za stanovanje, kancelarije i zatvor (ćelije i "isljedne" postupke nad uznicima) U Plavoj vili Ozna se nalazila sve do 1947., kada je preselila u nove adaptirane prostore kuće Ošanić na Staroj cesti do bivše Ožegovićeve biskupije. Od tada je Plava vila služila za potrebe Đačkog doma učenika Senjske gimnazije, a zatim kao stambeni prostor.

U Hangaru pokraj mora i u prizemnim spremištima vile sve je bilo prepuno uznika – muških i ženskih osoba svih dobi i zanimanja. U tim ćelijama bilo je zatvoreno nekoliko stotina nevinih građana iz Senja i okolice. Mnogi su od uznika nakon gruboga istražnog postupka pušteni kući, drugi su sprovedeni uz postupak u zatvore na Sušaku ili Rijeci (čuvana "Via Roma, odakle se ne ide doma") ili u Ogulinu, dok su treći pogubljeni uz cestu prema Novome ili utopljeni kamenom oko vrata u dubinama ispred Plave vile. O sudbini svih tih uznika ne zna se mnogo, nema pismenih svjedočanstava, sve je ovito velom tajne. Rijetki su preživjeli koji su se usudili dati nam iskaze pa su i naša saznanja nepotpuna. Svejedno, istina o Plavoj vili i izvršenim zločinima nije ostala nepoznata. O izvršiteljima i njihovim zlodjelima nema potrebe pisati jer i njih je već pokrila ili će uskoro pokrivi zemlja, nestaje im spomena i koljena.

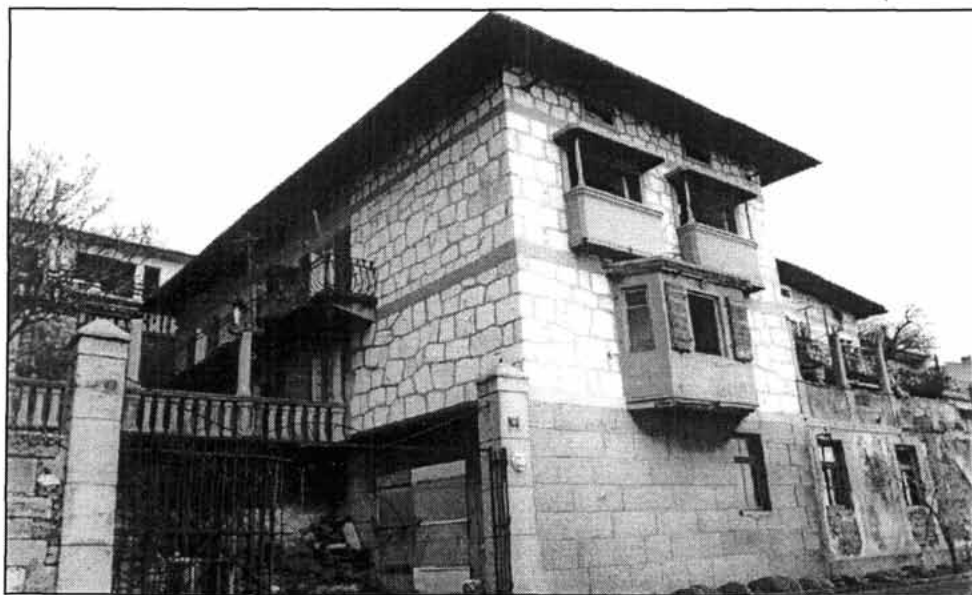

Senjskoga muzejskog društva, da je u biblioteci bilo rijetkosti i građe vrijedne za prošlost Senja. Njegov stric bio je pravi bibliofil i intelektualac svjetskoga ugleda. Uz navedeno za grad Senj i čitavu Hrvatsku velika je šteta što su "neuki" uništili svu dokumentaciju i studije o razvitku hrvatskog planinarstva i turizma, posebno onog koji se odnosio na Velebit. Ta građa obuhvaćala je vrijeme približno od 1900. do 1942., kada počinje rat i prestaje svaka kulturna aktivnost dr. I. Krajača. Moramo spomenuti da je dr. Ivan Krajač bio iznimno nadaren i kvalificiran amater fotograf koji je kamerom ili fotoaparatom bilježio svoja kretanja. Na taj način "oni" su uništili mnoge pojedinosti hrvatske pučke arhitekture i materijalne kulture na Velebitu (ne ističemo njegove gotovo male ekspedicije u druge krajeve svijeta). Uživimo li se preko njegovih snimaka u tadašnji gotovo patrijarhalni život našega Ličanina i Podgorca, žalit ćemo za tim svjedočanstvima jer znamo što ta dokumentacija znači za jedan narod kojemu je dr. Krajač na taj način služio srcem i umom, što tada nije mogao baš svatko razumjeti. Među tom dokumentacijom bili su kontakti s mnogim svjetskim znanstvenicima, prirodoslovcima, koje tek sada otkrivamo i uz dosta nerazumijevanja populariziramo, ne toliko zbog njih koliko zbog našeg Velebita i ljepota naše domovine, uvjereni da na taj način ispunjavamo dug prema dr. Ivanu Krajaču, pioniru hrvatskoga planinarstva. O životu dr. I. Krajača kao političara i gospodarstvenika vidi članak dr. Mire KOLAR: Gospodarsko djelovanje dr. Ivana Krajača, *Senjski zbornik*, 21, Senj, 1994, 253-270, te prilog u ovom *Zborniku* ing. Vlade Božića.

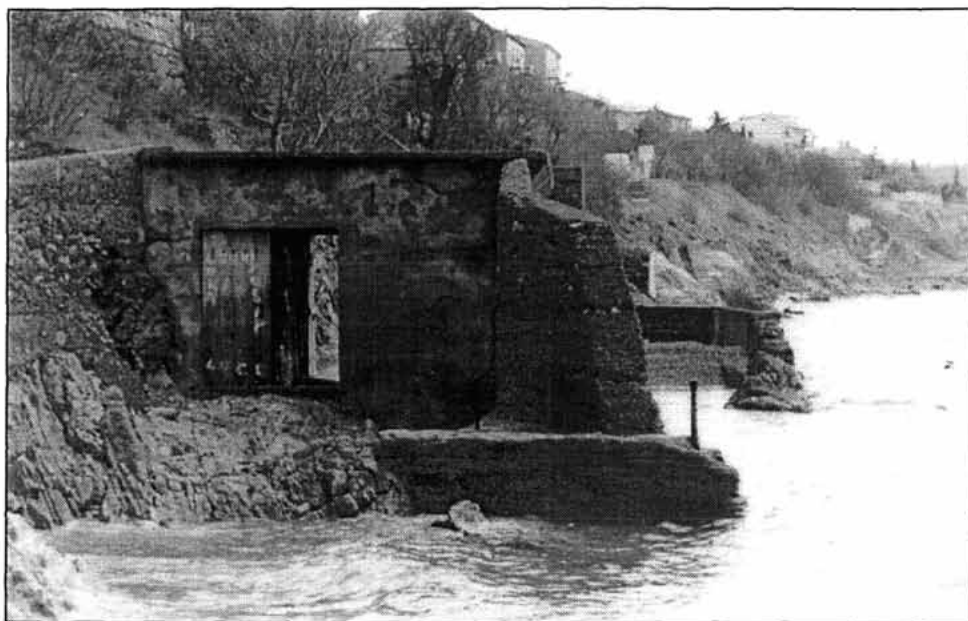

Sl. 9. Spomenik "Sunčanik" – prolaz 45. paralele, sjeverno od Prve drage

Sl. 10. Prva draga: Plava vila nakon 10. travnja 1945. pretvorena u veliki zloglasni zatvor OZN-e u kojem je bilo zatočeno ili ubijeno više stotina hrvatskih rodoljuba.
Snimak od zapada A. Glavičić.

Sl. 11. Prva Draga, hangar za motorni čamac: prihvatni zatvor senjske OZN-e u kojem je čamilo više stotina rodoljuba od 10. travnja 1945. Snimak od zapada A. Glavičić.

14. *Grobnica vapnenica u Plavoj vili.* Prema iskazima građana u krugu vrta Plave vile, i to s lijeve strane pomoćnih vrata (do crkve sv. Martina u kutu zida do ceste) nalazila se jama – vapnenica, u koju su nakon 10. travnja bacani ubijeni njemački vojnici, ukoliko se ne radi o hrvatskim legionarima iz sastava 392. Plave divizije. Uz njih su možda bačeni u jamu i neki civili koji su podlegli mukama pri istražnim postupcima koje su provodili zločinci – isljednici. Kažu svjedoci da su se kod tzv. njemačkih vojnika vidjele oko vrata vojničke tablice, oznake specijalne njemačke vojne policije. Vapnenica je kasnije zatrpana. Ne zna se koliko je osoba u njoj pokopano. Grobnica nije označena vanjskim znakom, a nalazi se u blizini crkve sv. Martina iz godine 1330.

15. *Grobovi oko crkve sv. Ambroza.* Neki Senjani navode, a drugi osporavaju, da su na prostoru današnje benzinske stanice i oko bivše crkve sv. Ambroza vidjeli oko 10. travnja 1945. više (oko četrdesetak) ubijenih hrvatskih vojnika. Prema iskazu²⁴ ti su se vojnici trebali predati partizanima, ali su odbili

²⁴ Mjerodavna izjava Pave Biondića, pok. zapovjednika Senjskoga dobrovoljnog vatrogasnog društva i Civilne zaštite u tijeku rata i poraća od 1. lipnja 1978. "Zbog određenih

predaju. Izabrali su smrt, i na zapovijed "páli" – ustrijelili su jedan drugoga. Poginuli su navodno pokopani tu negdje, što nismo mogli dokazati. S obzirom na suprotstavljene iskaze priča ostaje nepotvrđenom.

16. *Pet grobova na području bivših vrtova Mladineo i Olivieri.* Neki svjedoci pričaju: "Poslije oslobođenja (10. travnja 1945.) kao djeca igrali smo se uz naše kuće. Odjednom smo čuli neke pucnje; radoznalo smo otišli do obližnjeg vrta Mladineo. Tu smo zatekli neku partizanku kako stavlja pištolj u futrolu. Na zemlji su ležala tri ubijena hrvatska vojnika." Navodno su oni tu negdje zakopani i s vremenom zaboravljeni. Prema drugim kazivačima na području "Lava" (kuglana u vrtu Olivieri) nalaze se vjerojatno dva groba, a za druge grobove u Lopici svjedoci ne znaju. Odonda pa do danas ti su grobovi zbog intenzivne izgradnje kuća prekopani.

17. *Grob pod Kukom.* Sa sjeverne strane kuća u posjedu obitelji Biondić pod glavicom Kuk – gornji vrtovi – navodno se nalazi grob u kojemu su pokopana dva hrvatska legionara, koje da su strijeljali Nijemci (1944.) zbog nepoznatih razloga. Grobovi nisu utvrđeni ni označeni.

18. *U gradskom Groblju sv. Vida* na više mjesta bili su tijekom rata pokopani hrvatski vojnici koji su poginuli u borbama s partizanima u Lici 1944. i 1945. Svi ti grobovi do danas su prekopani jer je takvo doba... I na prostoru tzv. pravoslavnoga groblja ima nekoliko grobova u kojima su pokopani njemački vojnici.

19. *Grob kod Sv. Ambroza.* Marko (Pero) Šolić Perin rodio se 1897. u selu Šolići, općina Krivi Put. Po zanimanju bio je gostioničar. Bio je dugo ugledan prvak HSS-a za Krivi Put. Partizani su ga kao ugledna prvaka, obljubljenog u narodu, pozivali da pristupio NOB-u, ali je Šolić to odbijao. Pod kraj rata doselio se u Senj i stanovao je kod svoje sestre Slavke udate Prpić, u kući Mladineo, stara Ulica B. Klemenčića. Prema iskazu svjedoka nakon 10. travnja 1945. jedne noći došli su partizani po Šolića da treba otići na razgovor u Gradski odbor na Potoku (kuća Općinskog suda). Ali pratilci su ga upozorili da skrene desno prema Maloj placi, što je bilo kobno jer je učinio krivi korak, i to je bilo dovoljno da ga neki oznaš Balen ubije s leđa. Ubijenoga Šolića partizani su odveli do ruševne kuće (bivša klesarija) uz crkvu sv. Ambroza, gdje

---

razloga tada se nisam mogao potanko zanimati za ovaj slučaj, za koji ne mogu potvrditi da je istinit jer nema dokumenata koji bi to mogli osvijetliti."

Sl. 12. Marko Šolić sa suprugom Miroslavom (r. Filipović) prvak HSS-a općine Krivi Put, ubijen od OZN-e na Potoku oko 15. travnja 1945.

je plitko zakopan. To su vidjeli ribari koji su bili na ulovu ribe i nekako dojavili njegovoj rodbini. Njegova sestra i prijatelji otkopali su ga i pokopali u gradskom Groblju sv. Vida u Senju, gdje i danas počiva ovaj ugledni prvak HSS-a za općinu Krivi Put.

20. *Grobovi u bespućima istočno od Bribira.* Prema saznanjima, u tijeku rata (1943. – 1945.) pa i u poraću, u šumskim bespućima istočno od Bribira na skrivenim mjestima partizani su ubili veći broj svih onih koji su im bili nepoćudni. Među ubijenima bilo je četnika²⁵ koji su deportirani s Velog Lošinja,

²⁵ Senjkinja Nada Ostermann, danas pokojna, pričala mi je da se prisjeća kako su partizani u Senju zarobili i držali zatvorene neke ličke četnike. Njih su navodno nakon kapitulacije Italije odvodili prema Bribiru i tamo odreda likvidirali po kratkom postupku. Vjerojatno su završili kao oni četnici koji su se predali partizanima na Malom Lošinj u sredinom rujna 1943. i koji su većim dijelom, stari i mladi, kako se to diskretno navodi, bili pogubljeni i završili u nekim jamama iznad Breza – šumovitim predjela iznad Bribira. O tim partizanskim zločinima u minulom jugosistemu nije se smjelo razmišljati, a pogotovo pisati, jer se radilo o pripadnicima "naroda"

a i civila i vojnika hrvatske vojske. Vrlo je zanimljivo stradanje "ličke djece" (?) što su izveli neki "nadobudni skojevci" od kojih neki još i danas žive. To s djecom moglo bi se odnositi na one malene kojima su roditelje u Lici pobili partizani ili četnici i koji su u povlačenju dovedeni u Senj i možda smješteni u neki prostor kao npr. "Ožegovićianum" ili "Olivierovo", odakle su prijevarom da ih se vodi u neki drugi dom, odvedeni u bespuće, gdje su ubijeni kao potomci roditelja – narodnih neprijatelja. Dakako, tu pretpostavku teško je dokumentirati jer se postupci izvršenih zločina s one druge, pobjedničke strane još ne procesuiraju. Što se tiče tih podataka, mole se čitaoci, ako nešto znaju o spomenutoj tragičnoj sudbini ličke djece, da nam se jave.

21. *Poginuli u bombardiranjima Senja.* Za vrijeme Drugoga svjetskog rata, od 7. listopada 1943. do 10. travnja 1945. grad Senj s predgrađima često je snažno bombardiralo²⁶ talijansko i njemačko, a kasnije, od 20. siječnja 1944., partizansko-savezničko zrakoplovstvo. U tim bombardiranjima pricinjene su velike materijalne štete, a uz njih je došlo i do stradanja i pogibije većeg broja pučanstva. Među tim stanovnicima Senja i šire okolice nalaze se i oni koji su stradali diljem Hrvatske pri bombardiranju Banjaluke, Dugog Sela, itd... Ni te žrtve rata nisu evidentirane, ali se procjenjuje da je od bombardiranja poginulo do 100 ljudi, i to ponajviše u Senju.

22. *Kosturnica boraca NOR-a na Nehaju.* Tijekom borbi za oslobođenje Senja i bliže okolice od 8. do 10. travnja 1945. poginulo je više od 19 boraca pripadnika 26. dalmatinske divizije JA. Njihova su tijela pokopana nakon 10. travnja na gradskom Groblju sv. Vida, odakle su njihovi tjelesni ostatci preneseni u zajedničku spomen-kosturnicu, izgrađenu na brdu Nehaj, zapadno od Kalvarije, 1968. Prema uklesanim imenima u kosturnici je pokopano 19 boraca, uglavnom iz Dalmacije.²⁷

Ovdje je potrebno istaknuti da je na području grada Senja poginulo preko 100 partizanskih boraca, ali to ondašnji vojni izvještaji ne navode, kako to stoji u službenoj literaturi.

---

koji je bio bogomdan za širenje bratstva i jedinstva. O tome zločinu, bez obzira na koga se odnosi, nema mnogo pisane građe, ali zločin je izvršen i prešućen.

²⁶ A. GLAVIČIĆ, 1984, 341-354. Grad Senj, pojam hrvatske kulture, prosvjete i društveno-duhovnog života, grad spomenik i sijelo borbe za slobodu, rasadište glagoljice i hrvatskoga glagoljskog tiskarstva, pretvoren je u ruševine, a njihovi se tragovi vide još i danas.

²⁷ A. GLAVIČIĆ, 1973, 367-374.

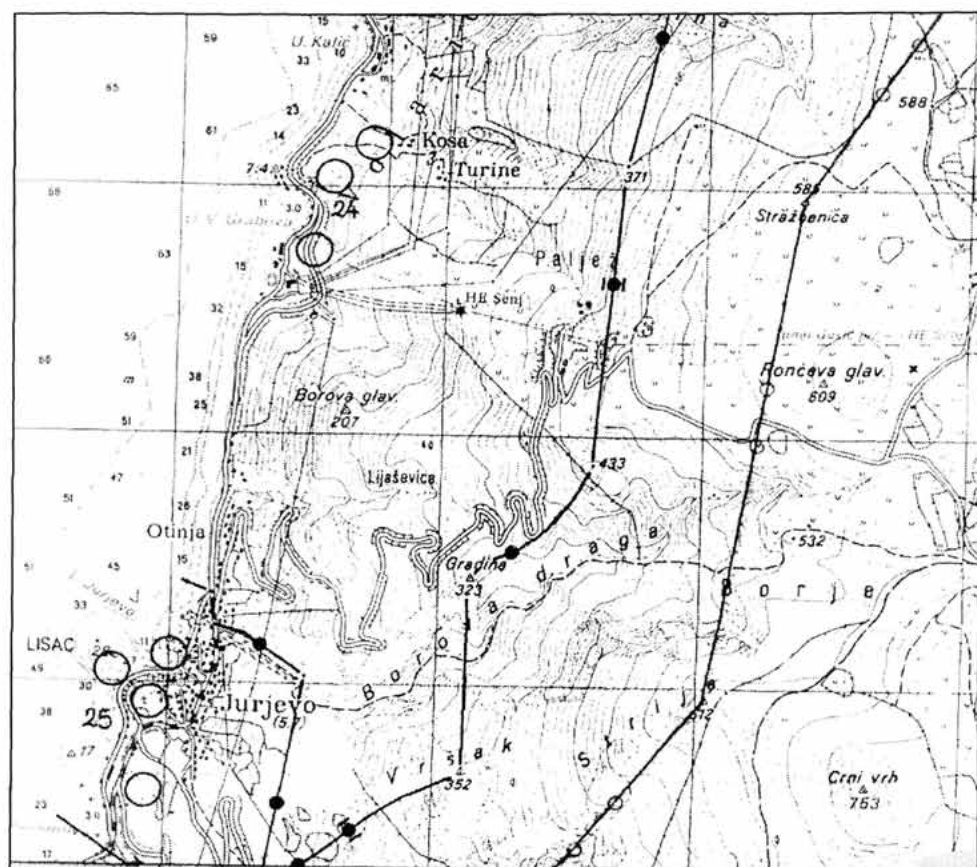

Sl. 13. Ruševine gotičkih kuća Hebda – Kosina na Širokoj Kuntradi – posljedica njemačkog bombardiranja Senja 7. listopada 1943. Snimio od zapada Ivan Stella, st.

23. *Srušen saveznički zrakoplov kod Senja.* Pri napadu savezničkih i partizanskih zrakoplova na Senj i neka lučka mjesta u Podgorju pričinjene su znatne materijalne štete. U tim je prilikama protuzračna obrana pogodila nekoliko zrakoplova. Jedan od njih – lovac bombarder "bristol-beaufighter" pogoden je u ožujku 1944. i srušio se u more malo zapadnije od "Mađarske rive" – Gata sv. Ambroza. Njegovi ostatci nalaze se na dubini od 22 metra. Koliko je bilo članova posade i kako su poginuli, ostaje nepoznanica do daljnjih istraživanja.²⁸

²⁸ A. VOJINOVIĆ, 2000, 66-68.

Karta 3. Položaj grobova ubijenih hrvatskih vojnika i rodoljuba Sv. Jurja na području Kalić – Grabova, Sv. Juraj, brojevi 24 i 25.

9. travnja 1945. oko 16 sati jedinice 1. dalmatinske brigade JA zauzele su Sveti Juraj i nastavile prodirati prema Senju. U to vrijeme povukla se glavnina neprijateljske vojske prema Senju ili Senjskoj Dragi. U tom nastupanju dolazilo je do borbi između partizanskih jedinica i njemačko-hrvatskih postrojbi u povlačenju. U borbama je bilo mnogo poginulih s jedne i druge strane. Jedan dio vojnika njemačko-hrvatskih postrojbi bio je zarobljen, i neki su od njih ubijeni. Odmah nakon oslobođenja osnovana je nova komunistička vlast u Svetom Jurju, ali i jedinice posebne namjene KNOJ-a i organi neke lokalne policije koji su trebali djelovati oko uništenja ili zarobljavanja preostalih neprijateljskih grupa ili domaćih pojedinaca koji su se

skrivali po šumama i bespućima od Senjskog bila sve do Zavižana, Alana i Štiri-
rovače. Za dodatna istraživanja svih žrtava rata i poraća te izradu odgovarajuće
evidencije trebalo bi osigurati potrebna sredstva, koja već deset godina molimo
od mjerodavnih vlasti, ali bez uspjeha.

24. *Poginuli u Svetome Jurju.* U danima nakon oslobođenja Svetoga
Jurja (9. IV. 1945.) u mjestu ispred spomenika Vjenceslava Novaka poginuo je
neki nepoznati hrvatski vojnik. Na mjestu Turinova ploča blizu kapelice sv.
Nikole poginuo je drugi hrvatski vojnik. Poviše raskrižja ceste Sv. Juraj –
Krasno poginula su dva hrvatska legionara, jedan Nijemac i neki kuhar Piplica.
Nakon 9. travnja u samome Svetome Jurju neprimjereno je mučena i smaknuta
grupa mještana i stanovnika okolice. Među njima po težini se ističe stravična
smrt Luke Markovića iz Oltara i još jednog domaćega, njih su "čuvari reda"
nakon mučenja s kamenom oko vrata utopili u moru s istočne strane otočića
Lisca. Njihova su tijela kasnije ribari izvukli u mrežama, ali su po nalogu
"vlasti" ponovno bačena u more. Do kuće Turina i pošte kao primjer drugima u
mukama su završili živote teško ranjeni Frane Miškulin i još neki nepoznati
uznik. Na području stare općine Sveti Juraj prema našim saznanjima bilo je još
nevinih ljudskih žrtava. Poznato nam je da je na ovome području ostalo još
onih bezimenih grobova i mjesta pogibije koja se ne će moći utvrditi.

25. *Poginuli kod Kalića i Grabove.* U vremenu od 9./10. travnja 1945. za
vrijeme borbi na području Kalića – Grabove poginulo je ili je ubijeno, kako
smo saznali, oko sedam hrvatskih vojnika; na položaju glavica Travnjak
(pretpovijesno naselje) poginula su i tu negdje pokopana dvojica ličkih ustaša.
Dolje uz zavoj Magistrale na zemlji Lenčuši pokopana su četiri hrvatska
vojnika iz sastava 392. hrvatsko-njemačke Plave divizije. Dolje uz morsko žalo
na mjestu Kosica navodno je grob jednog ustaše. Za grobove ovih neznanih
ratnika više se ne zna jer je preko njih prošla nova cesta ili su razneseni pri
poravnanju terena za nove kuće za odmor.

26. *Grobovi u bespućima Velebita.* Na području od Senja i Svetoga Jurja
sve do Jablanca i Karlobaga na primorskim obroncima Velebita ima više od 20
mjesta na kojima su poginuli ili su potajno pokopani hrvatski vojnici rodom iz
Podgorja ili Like. Oni su se nakon 10. travnja 1945. pa sve do 1948. skrivali u
trapovima i štalama, pećinama i jamama i raznim skloništim jer su se bojali
predati partizanima. U tim poratnim vremenima Velebitom su krstarile i stajale
mrtve zasjede koje su progonile, kako navode, "odmetnike i razbojnike". Mnoge
su uhvatili ili pobili pri hvatanju. Njihovi grobovi većinom su ostali nepoznati i

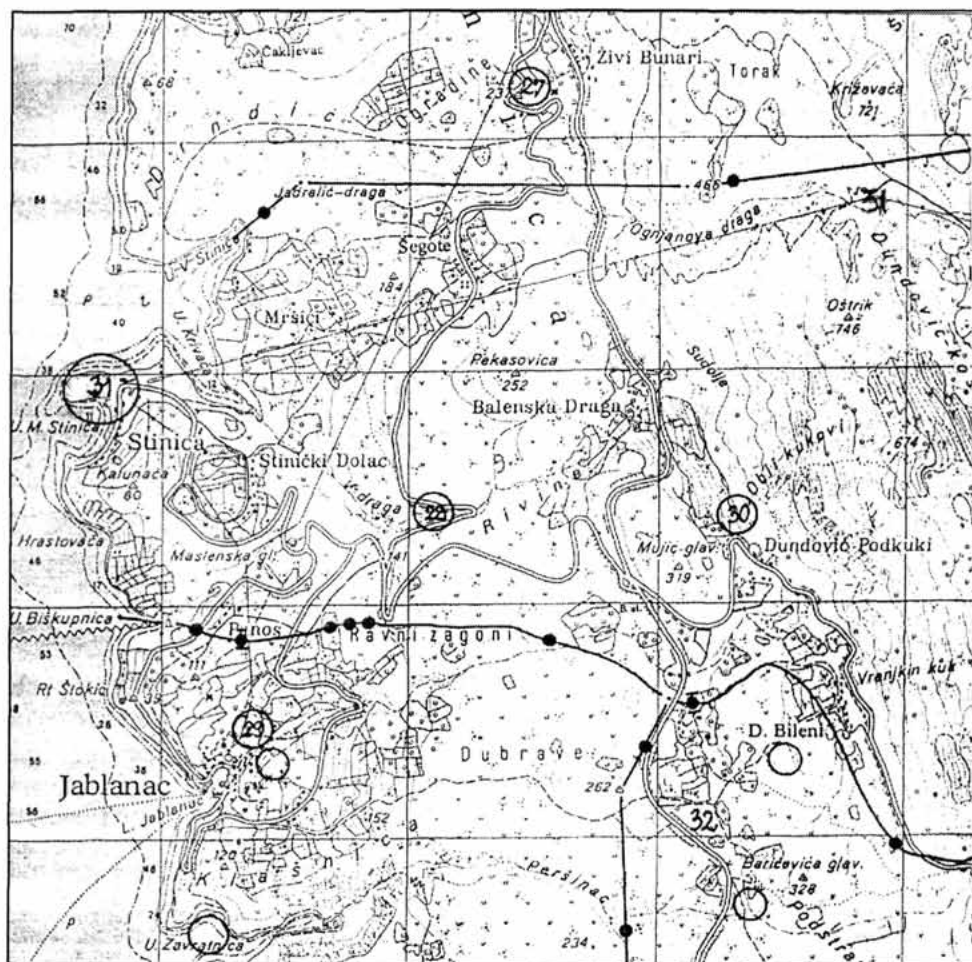
Sl. 14. Grabova – zemlja Linčuša: položaj grobnice u kojoj su pokopani hrvatski vojnici nakon 10. travnja 1945. Snimak od zapada.

pučkoj predaji. Evidenciju svih ubijenih ili onih koji su bili zarobljeni te podlegli batinama, nije moguće sastaviti jer su brojni svjedoci preminuli, policijska je dokumentacija spaljena, a nisu stvoreni nikakvi uvjeti za takva istraživanja na terenu. Zbog tih razloga i ne navodimo sva ta mjesta i osobe. Radi primjera spomenut ćemo samo neka imena:

U Dragičević-docu partizani su (njihova služba) uhitili tri hrvatska vojnika: Milana (Božo) Dragičevića i Marka (Mate) Dragičevića. Odveli su ih Senj, gdje im se gubi svaki trag, a Tomu Vrbana ubili su iz zasjede u Dulibi iznad Siće.

27. *Grob pod Živim bunarima.* Uz staru Mollinarijevu cestu koja ide prema Šegotama – Stinici, južno od Bunara, ispod Danine kuće, nalazi se grob u kojemu su pokopana dva hrvatska vojnika koja su tu poginula u vrijeme borbi oko 9. travnja 1945. Njihov grob nije obilježen.

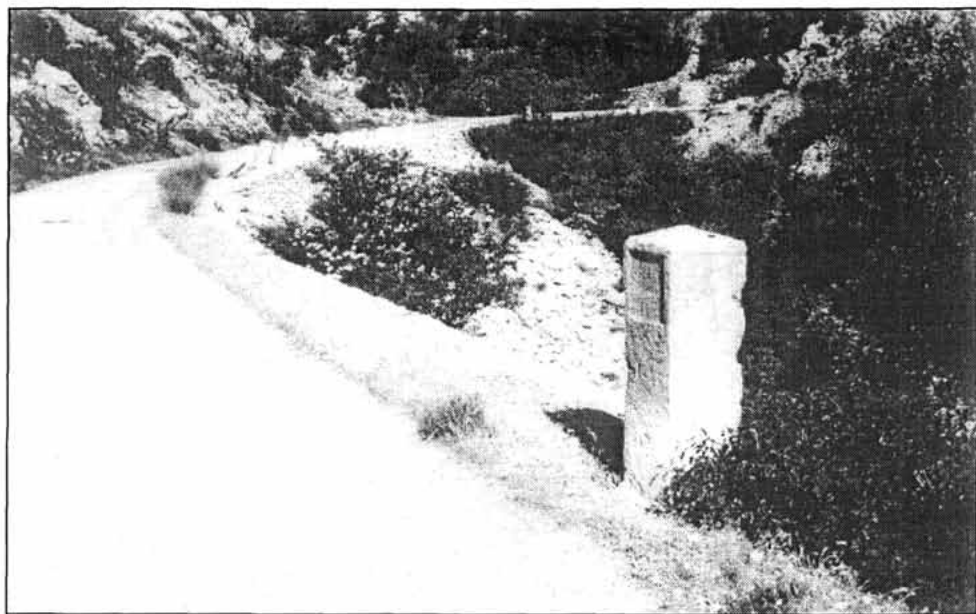
28. *Grobnica pod Mostom Balenskim.* Južno od zaselka Šegote prema Stinici pod starim mostom uz korito povremenog potoka nalazi se mjesto gdje

Karta 4. Položaj ubijenih hrvatskih vojnika na području Živih Bunara – Jablanca, brojevi 27-30 i 32.

su nakon 10. travnja mještani skupili poginule vojnike – Hrvate, Nijemce i Poljake iz posada oko Jezera – Šegota, koji su stradali u borbama na tome terenu. Na mjestu ukopa, uz grob na jednoj stijeni, nalazi se križ koji je dao uklesati pok. pop Drago Babić.²⁹

²⁹ Drago BABIĆ rodio se 1926. u Širokoj Kuli u Lici, odakle odlazi u Zagreb, jer su mu roditelje ubili četnici. U Zagrebu 1943. završava gimnaziju, a na Petrovo zaređen je za svećenika.

Sl. 15. Stara Mollinarijeva cesta, Šegote – Stinica, na zavoju most pod kojim su pokopani hrvatski vojnici, oko 11. travnja 1945. Snimak od zapada A. Glavičić.

29. *Grob Nijemaca na jablanačkom groblju.* Nakon kapitulacije Italije (9. rujna 1943.) gotovo čitavo Hrvatsko primorje zaposjele su partizanske jedinice, koje na ovim područjima ostaju i nakon 20. siječnja 1944. Nakon toga

---

Tada postaje župnikom Jablanca, Starigrada, Klade i Lukova. Bio je obljubljen u narodu, s kojim je suosjećao tegobe poslijeratnog vremena teškog života u Podgorju, u kojemu su ti ljudi bili osuđeni na iseljenje kakvo se nije dogodilo od vremena Turaka. U to doba teško za Crkvu i vjernike Drago ulaže mnogo napora i snalažljivosti u obnovu crkava i župnih domova te iznad svega nastoji pomoći starim i nemoćnim župljanima koji su ostali u planini na gotovo ugaslim ognjištima. Nije tada bilo ceste, struje ni vode. Svuda bespuće, i melankolija i žalost nad teškom sudbinom. Teško je bilo vidjeti kako propada Stinica i Podgorci ostaju bez posla, prisiljeni na odlazak bez povratka. Drago se mnogo kretao, obilazio sela i nemoćne, noseći torbu spasiteljicu s lijekovima i kruhom. Zbog svojih ljudskih vrijednosti i kršćanskog žara koji je pronosio planinom, Drago je u srcima Podgoraca ostao zapamćen kao rijetko koji svećenik i čovjek. Kako su svima nepoznati putovi Gospodnji, Drago je iznenada obolio i nakon kratke bolesti preminuo u Rijeci 27. veljače 1996. Kažu da mu je velika utjeha bila što je doživio slobodnu hrvatsku domovinu, u iščekivanju počinka što će ga imati među svojim župljanima na starom jablanačkom groblju, do crkve sv. Nikole, najstarijega svetišta pod Velebitom. Ova je bilješka na neki način potvrda moje obveze da registriram jednoga vrlo svećenika-mučenika, koji je živio za svoje vjernike i Kristovu vjeru.

datuma čitavo Hrvatsko primorje pa i Liku s Podgorjem i otocima zauzele su njemačko-hrvatske postrojbe 392. legionarske Plave divizije. Čitav prostor Jablanca i okolice bio je temeljito utvrđen sustavom bunkera i protuavionske artiljerije, koja je imala štiti čitav Podgorski kanal od prodora savezničke i partizanske mornarice. Uz navedeno postavljena je jaka protuzračna obrana kako bi se zaštitila Zavrtnica,³⁰ prirodni duboki morski zaljev zaštićen visokim stijenama, koji je bio sigurno sklonište brodova od bure i juga, ali i više od toga, sklonište čestih napada savezničkog zrakoplovstva koje je dolijetalo od Visa ili susjedne Italije. U Zavrtnici su se pred jutro sklanjali brodovi – konvoji koji su noću plovili od Trsta i Rijeke prema Albaniji ili Grčkoj prenoseći silne količine ratne opreme i oružja i hrane. Tijekom rata više je puta pri bombardiranju brodova u Zavrtnici stradao i gradić Jablanac, ali na sreću nije bilo ljudskih žrtava. U tim napadima stradavali su saveznički zrakoplovi, pa su npr. oko 7. kolovoza 1944. srušena dva hurikana, čiji su piloti poginuli. Ostaci zrakoplova leže na morskome dnu od Zavrtnice prema otoku Rabu.³¹ Moramo spomenuti da u Podgorskom kanalu na morskim dubinama još leže neki saveznički i jugoslavenski zrakoplovi koje će trebati istražiti, a zanimljive dijelove pohraniti u Muzej Hrvatske ratne mornarice. Pri tim zračnim napadima ili pomorskim okršajima između suprostavljenih neprijateljskih mornarica stradalo je dosta ratnih i trgovačkih brodova,³² i u Zavrtnici i u drugim lukama duž Podgorskog kanala, a tim je prigodama bilo i ljudskih žrtava. U jednom pomorskom okršaju između njemačkih i savezničkih brodova oko 23. listopada 1944. kod otoka Paga poginulo je šest njemačkih vojnika i časnika, koji su 26. listopada 1944. pokopani na mjesnom groblju u Jablancu.³³ Godine 1993.

³⁰ Zavrtnica je draga južno od Jablanca, ona nije "fjord", kako to neki neutemeljeno navode. To je draga koja je potonula u more poradi utonuća naše obale. Duboko se uvukla u kopno, a sa strana je nadvisuju visoke stijene, tako da je bila oduvijek sigurno sklonište brodova. Sa zapadne strane nad stijenama Zavrtnice uzdigla se glavica, brdo Klačnica, veće prethistorijsko naselje. Draga je slikovita i jedna među najljepšima na našem Jadranu. Na žalost, njezina spomenička prirodna vrijednost i osebnost ugrožena je uplovljavanjem nautičara.

³¹ A. VOJINOVIĆ, 2000, 67.

³² Peniša ili mauna je naziv za ratni transportni brod kojim se prevozila ratna oprema. Peniša je imala vlastiti motorni pogon ili se teglila. Nije imala jače protuzračno naoružanje te je stoga bila izložena napadu neprijateljskog zrakoplovstva. Na senjskom području na više mjesta saveznici su potopili ili oštetili veći broj peniša (jednu kod Duboke, pod Lukovačkim gredama, dvije u Zavrtnici itd.).

³³ Prema saznanjima, pri pomorskoj bitci kod Luna na otoku Pagu između savezničkih i njemačkih brodova bilo je i ljudskih žrtava na obje strane. Mornari koji su tu poginuli na njemačkoj strani, dopremljeni su u Jablanac, gdje su pokopani uz počasti na mjesnom groblju do zida sa zapadne strane crkvice sv. Nikole. Na tom mjestu, koje je nakon 1945. bilo poravnano, župnik Drago Babić poginulim je mornarima u dogovoru s njihovim rođacima u Njemačkoj uredio 1995. spomen-grobnicu. Postavio je veliki kameni križ i ploču s imenima poginulih.

Sl. 16. Grob njemačkih mornara na Jablanačkom groblju koji su poginuli kod otoka Paga 23. studenog 1944. (uređen zaslugom župnika D. Babića)

Prema jednoj verziji navodno su pri uređenju grobnice svi pokopani mornari preneseni u gornji dio groblja do nove (bivše partizanske kosturnice). Dakle, na tome mjestu je oko 1970. podignuta spomen-kosturnica, iznad koje se dizalo povisoko kvadratno postolje, koje je u gornjem dijelu ukrašeno reljefnim pločama – asocijacijama na borbe na kopnu i na moru. Ovdje se radi o uspjelom likovnom spomen-reljefu senjskoga kipara Petra Kosa.

zalaganjem sada već pokojnoga jablanačkog župnika Drage Babića pokopani su ekshumirani i preneseni u zajedničku spomen-kosturnicu uređenu u gornjem dijelu groblja pod zidom. U toj su grobnici svojedobno pokopani neki poginuli partizani.

30. *Grob partizana na jablanačkom groblju.* U borbama za oslobođenje Jablanca oko 9./10. travnja 1945. poginulo je više partizana koji su pokopani u jednoj grobnici na sredini mjesnoga groblja u Jablancu. Da bi se palim borcima NOR-a odalo poštovanje, malo iznad zida izgrađena je oko 1975. spomen-kosturnica i nad njom oveći četverokutni spomenik koji je u gornjem dijelu ukrašen reljefnim scenama iz partizanskih borbi na kopnu i moru.³⁴

Sl. 17. Jablanačko groblje: spomen-kosturnica poginulih tijekom II. sv. rata, likovna kompozicija P. Kosa, današnje stanje.

³⁴ Prema saznanjima ovaj veći spomenik palim partizanima iz vremena II. sv. rata, prema narudžbi Saveza boraca izradio je akademski kipar Petar Kos iz Senja. Za ondašnje prilike spomenik je bio dosta uspjele likovno rješenje: sa četiri strane u reljefu su na njemu prikazane borbe partizana na kopnu i na moru. Reljefne ploče izrađene su u Senju i izljevene u betonu i dopremljene i učvršćene na betonsku podlogu. Šteta je da na spomeniku ili na prostoru kosturnice nema odgovarajuće spomen-ploče. Pri pregledu spomenika uočeno je da bi ga trebalo nekim premazom zaštititi od propadanja jer to zaslužuju oni koji leže pod zemljom na tom mjestu. Inače, spomen-kosturnica je postala mjesto gdje se za Dan mrtvih pale svijeće i odlaže cvijeće, kao sjećanje na sve duše pokopane na ovome groblju.

S ovoga spomenika nestale su vanjske oznake – zvijezda, a možda i neki natpis. Prema svemu, to je bilo spomen-obilježje svih onih koji su poginuli u borbama od 1943. do 1945. Sada je to mjesto na kojemu se pale svijeće i polaže cvijeće za duše svih poginulih kojima se ne zna za grob i mjesto rođenja. Na žalost, na spomen-mjestu nema pisane poruke, tu je samo križ koji svjedoči o mjestu pokoja bezimernih ratnika.

31. *Stinica – područje Kazneno-popravnog zavoda otoka Goli.* Na području Stinice, Dundović-poda i Jablanačkog Alana nalazila se od 1956. godine ekspozitura zloglasnog logora Goli otok.³⁵ U prvo doba njegova osnutka, 1948., nakon Rezolucije Informbiroa, na otocima Goli i Sveti Grgur³⁶ nalazili su se logori (zloglasni zatvori) u kojima su izdržavali kazne svi oni koji su jugokomunističkom sistemu navodno uskratili povjerenje ili su odobravali politiku SSSR-a i njegovih kvislinga, i na taj su način bili "žigosani kao protivnici Titove politike i nezavisnosti Jugoslavije". O logorima na otocima Goli i Grgur postoji dosta opsežna literatura, ispisana po sjećanjima i dokumentaciji koja je bila dostupna piscima, pretežno onima koji su prošli kroz logor i propatili sve one neopisive patnje, mučenja i poniženja. Kasnije, kada je broj zatočenika Informbiroa smanjen, komunistička je vlast na Goli eksportirala stotine i stotine hrvatskih rodoljuba, osobito nakon 1971. sudionika i protagonista hrvatskog proljeća. Uz hrvatske rodoljube na taj otok slani su kriminalci – zločinci – i oni koji su bili osuđeni zbog gospodarskih ili drugih malverzacija. Živeći u beznađu i poniženju, šibani burom i toljagama, mnogi od tih uznika pokušavali su u nekim povoljnim (ako se tako može reći) prilikama bježati s otoka individualno ili barem po dvojica. Jedini mogući put bijega vodio je preko mora: preplivati "burni" senjski – Podgorski kanal, i to na relaciji od istočnog obronka otoka Goli prema Kladi – Lukovu na kopnu u podnožju Velebita. Većina bjegunaca našla je smrt u hladnomu moru ili su ih ubile

---

³⁵ Nasuprot Svetom Jurju i Lukovu nalaze se dva manja pusta kamenita otoka, Goli i Sv. Grgur, koji teritorijalno pripadaju općini Rab, gradu Rabu. Na tim posve kamenitim, golim i bezvodnim otocima uređeni su nakon 1948. i proglašenja Rezolucije Informbiroa specijalni zatvori, logori strave i užasa kakve čovjek ne može ni zamisliti.

³⁶ Ne znamo odakle ime Sveti Grgur, možda je otok nazvan po nekom sakralnom objektu u vremenima pojave i širenja kršćanstva, ali on više ne može nositi epitet "sveti" jer je natopljen krvlju i znojem stotina i tisuća nevinih uznika, koje je surovi jugosistem ovamo dovodio na izdržavanje kazne. Da tragedija bude veća, na ovome su otoku bile zatočene žene koje su prošle gore muke i poniženja od logoraša na Golome. O tim ženama i njihovim patnjama i poniženjima nije se mnogo pisalo, možda zato jer brojni naši literati i povjesničari (srećom ne svi) imaju druge književne preokupacije i poglede na ljudske živote.

patrolne straže koje su u tim prigodama plovile oko otoka, koji je uvijek bio zabranjena zona. Neki su uspjeli doplivati do kopna, gdje su redovito bili uhićeni ili ubijeni, a opet su samo neki sretnici uspjeli prijeći Velebit i dosegnuti slobodu. Ne znamo kako su prolazili uznici, tj. uznice obližnjeg otoka Sveti Grgur, jer se o tome malo pisalo, ali i tim ženama bilo je preteško nositi se s poteškoćama i podnositi sva ona poniženja, mučenja i druga zlostavljanja i izživljavanja "moralnih čuvara" i bestidnih polupismenih psihologa, istražitelja i ostalih nepovrjedivih... Mnogi od tih uznika tragično su završili na otoku.

U knjigu mrtvih kompleksa logora Goli koja se vodila, nitko nije zavirio i pogledao što je tamo sve zapisano i gdje su svi ti nestali ljudi pokopani. Samo se zna da je na vrhu otoka Goli bilo neko groblje preminulih uznika... Ne znam je li netko istraživao to neregistrirano groblje, ali ono postoji i jednoga će se dana morati otvoriti jer je to u interesu istine i mnogih pogubljenih nevinih žrtava. Isto tako ne znamo za sudbine onih koji su preminuli u kamenjarima Stinice, Dundović-poda ili Alana u vremenu koje bi trebalo istražiti.

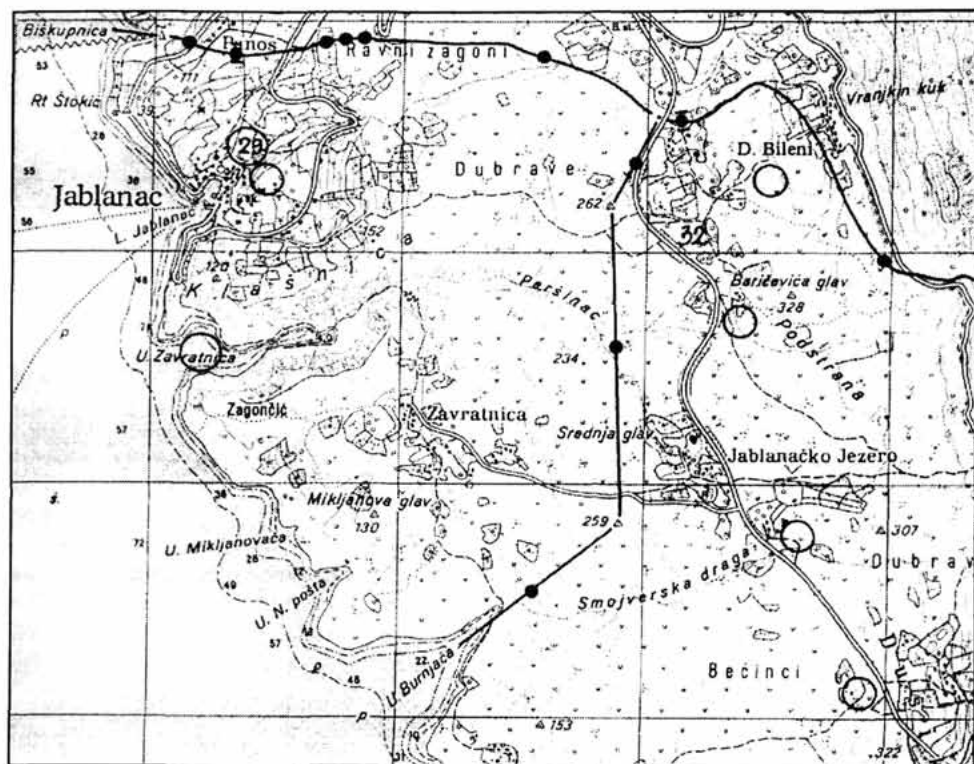
Ovdje nam je bila dužnost samo uopćeno spomenuti velik broj bezimnih uznika, broj onih koji su poginuli, a pripadali su ovoj našoj sada slobodnoj i demokratskoj Hrvatskoj. O njima smo ovo napisali jer su se dijelovi logora Goli nalazili na kopnenom dijelu općine Senj.

32. *Grobovi na Jezerima iznad Jablanca.* Oko 500 m na jug od benzinske postaje, na položaju Pištuk – Vodnić nalazi se mjesto gdje su pokopana dva hrvatska vojnika legionara koji su tu poginuli u borbama s partizanima oko 9./10. travnja 1945. Oni su bili u posadi nekoga od brojnih bunkera na Jezerima.

Iznad Jezera i sjeverozapadno od zaseoka Dundovića prema Balenskoj dragi vodi stari put. Oko 300 metara od sela na mjestu zvanom Vrtli u Zagonu navodno su pokopana dva legionara i jedan oružnik, koji su tu ubijeni u vrijeme oko 9./10. travnja 1945.

Blizu zaseoka Srednji Bileni (na Jezerima) kažu da su bila pokopana dva partizanska borca, koji su poginuli u jednoj borbi 1945. Od njih dvojice jednoga su njegovi rođaci prenijeli u rodni zavičaj, a drugi počiva u maloj šumici. Uz magistralu kod kuće Smojver navodno je bio grob jednoga partizana, koji je kasnije prenesen u svoj rodni kraj.

Malo dalje prema Dušikravi – zapadno od zaseoka Kantari i glavice Panos – kažu da je grob jednoga partizana koji je tu poginuo u borbama oko 9./10. travnja 1945.

Karta 5. Položaj grobova ubijenih na području Jablanca – Jablanačkog Jezera, 1945.

33. *Grobovi kod Gornje Prizne.* U Dragi pod zaseokom Seline partizani su zarobili jednoga domobrana koji se povlačio iz Gospića kući na Lun (otok Pag). Domobran je tu ubijen, a mještani koji su ga pokopali, primijetili su da su mu ruke bile vezane žicom. Tu u dragi nadomak Pagu leži bezimeni hrvatski ratnik.

34. *Grob kod Kurtuše.* Kod Kurtuše iznad Gornje Prizne, kako se priča, ustaše su uhvatile jednu djevojku rodnom iz Cesarice, koja je ubijena jer da je bila simpatizer NOB-a. Tu negdje u bespuću Kurtuše ostala je pokopana ta bezimena Podgorka.

Iznad Gornje Prizne oko sela Marame u lipnju 1944. ustaše su uhvatile i pogubile nekog M. Nikolu iz Donje Prizne, koji da je bio simpatizer NOB-a, a pokopan je na mjesnom groblju kod crkve sv. Ivana.

U svibnju 1944. ustaše su prema kazivanju uhvatile nekog partizana M. Blaža iz Karaule kod Gornje Prizne i pogubile ga kod Pavića u blizini Cesarice. I on je pokopan na groblju kod Sv. Ivana.

35. *Ukop na Dokozinoj Plani.* Pod Šatorinom u šumskom predjelu Dokozina Plan južno od Štirovače partizani su u lipnju 1944. uhvatili i nevine bez suda ubili Milu Štokića (oca) i njegova sina Stjepana rodom iz Štokić-Poda iznad Jablanca. Ubijene su rođaci pokopali na Dokozinoj Plani i kasnije prenijeli na groblju u Starčević-Podu, gdje i danas počivaju.

36. *Grob negdje u blizini Begovače.* Sredinom 1943. vraćao se iz Like u Donju Priznu neki Matijević "Jurkašov", kojega su kod Begovače u Velebitu presreli lički četnici. Tu negdje je ubijen, a za grob mu se ne zna.

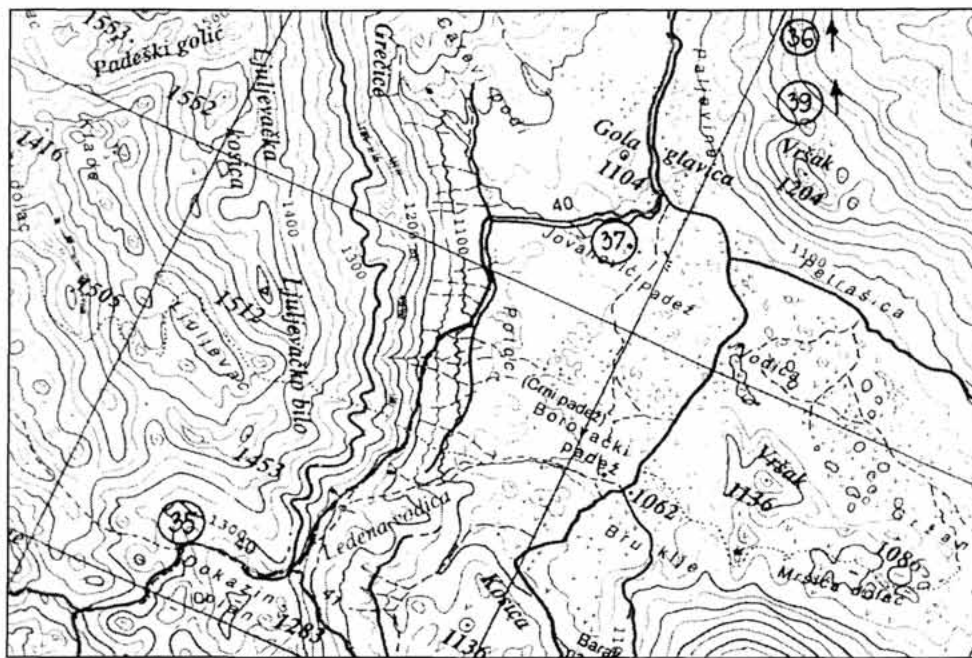
37. *Poginuli u Jovanović-padežu (Štirovača).* Sredinom 1943. godine u Jovanović-padežu (Štirovača) u ljetnom stanu boravila su na proputovanju dva lička partizana. Njih su napali lički ustaše. U toj borbi poginula su oba partizana i neka Podgorka s prezimenom Marinac. Partizani su pokopani uz šumu i nakon rata ekshumirani i preneseni u zavičaj negdje u Dalmaciji. Podgorku su mještani prenijeli na groblje u Starčević-Podu i tamo je pokopali.

38. *Grob Ljube nad Bilenskim padežom.* S južne strane velikog zavoja ceste što vodi od Mrkvišta prema Mirovu – Alanu, na prijevoju iz Bilenskog padeža za Mirovo uz staru vlaknu našla se kasne jeseni 1944. u nevremenu Ljuba Marinac iz Podgorja. Ona je, da bi prehranila djecu, otišla u Liku. Na povratku, poradi hladna vjetra, noseći u torbi nešto hrane, umorna je zastala na prijevoju gdje je podlegla bijeloj smrti. U proljeće, kada je snijeg okopnio, domaći su pronašli njezino tijelo i tu ga na prijevoju pokopali iskopavši prethodno grob. Obzidaše ga kamenom i usadiše prve procvjetale trave. Na grob je postavljen križ. Mnogi planinari što prolaze velebitskim stazama, znaju da uz cestu stoji grob Ljube, hrabre podgorske majke kojoj na grob polažu cvijeće, zapale koju svijeću i izmole Očenaš za Ljubu i za sve one koji su u planini kroz više tisućljeća našli smrt.³⁷

---

³⁷ Takvih osamljenih grobova kao što je ovaj Ljubin ima podosta na Velebitu. Jedan je u blizini na sjever oko Todorova – Grebališta, drugi pod Zavižanom (planinarski dom – meteorološka postaja). Kada se prokapao novi put, naišlo se na grob neznana ratnika. Uz njega je navodno nađen dugi mač, koji se prema običaju polagao uz pokojnika. Misli se da je u dalekoj

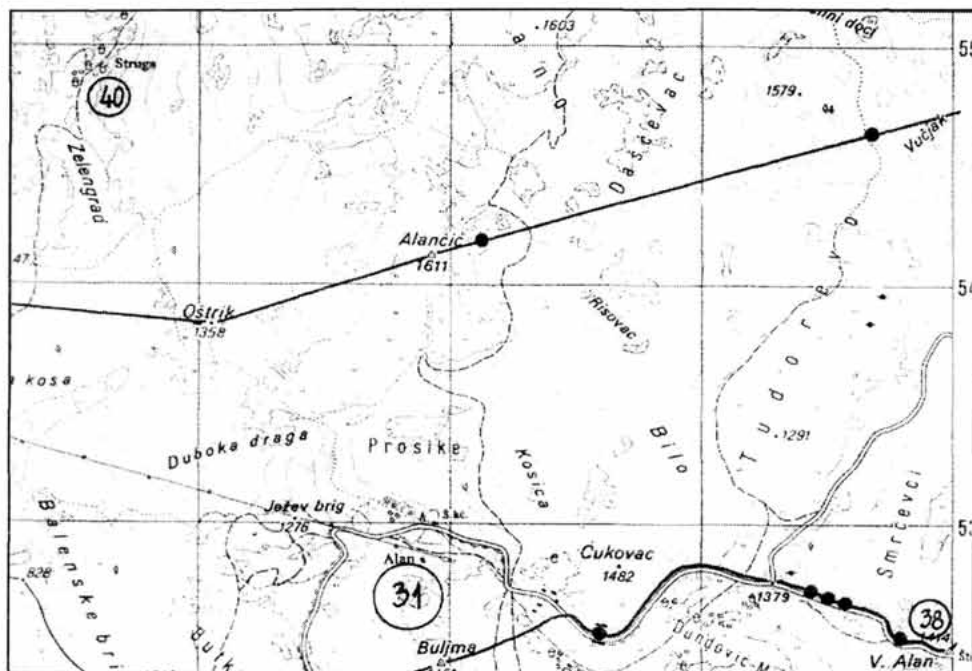
Karta 6. Položaj poginulih na području Štirovača – Mrkvište i Dokozina Plan, 1942. – 1945., brojevi 35-37 i 39.

39. *Četnički zločini na Mrkvištu.* Negdje sredinom 1942. u domobrane su mobilizirani mladi Podgorci Luka (Mile) Čačić, Blaž (Jure) Matijević (iz Donje Prizne) te Dane Rupčić iz Dušikrave. Oni su bili stacionirani u posadi Otočca. Umaknuli su iz Otočca i krenuli kućama, ali su negdje kod Mrkvišta upali u zasjedu ličkih četnika. Po svemu sudeći, nikada se nisu javili kućama i postoji predaja da su ubijeni i ostavljeni negdje u stijenama Mrkvišta. Za njihov se grob ne zna.

40. *Poginuli partizani u Strugama.* Koncem studenoga 1944. u planinskim stanovima u Strugama sjeverno od Jablanačkog Alana nalazio se skriveni partizanski logor – ratna baza odakle su partizani promatrali morskpu pučinu i kontrolirali šire područje Velebita. O kretanju neprijatelja po moru ili

---

prošlosti netko pokušao prijeći zavižanski prijevoj spustiti se u dolinu prema Kladi, ali je onemoćao i zastao u snijegu i jakom vjetru, ostao je "zavijan" pa odatle možda i naziv brda Zavijan. Diljem Velebita bilo je još sličnih nesreća o kojima se sada ne će pisati.

Karta 7. Položaj grobova na području Jablanačkog Alana 1944. – 1945., brojevi 31, 38 i 40.

kopnu obavještavali su više komande,³⁸ ali i obližnju "savezničku radiopostaju u Stokić-Dulibi ili negdje drugdje na Velebitu. U planini na 1250 m n.v. nalazile su se Struge, vrijeme je bilo zimsko, hladno, vjetrovito, sve je pokriva visoki snijeg. Noću su se partizanskom logoru prikrale specijalne postrojbe legionara-ustaša – "trupovi", koji su na znak izvršili napad. Partizani su bili

³⁸ Od veljače 1944. do početka travnja 1945. Podgorskim kanalom, osobito noću, plovili su njemački konvoji koji su od Trsta i Rijeke u pravcu juga za Dalmaciju, Albaniju i Grčku prevozili veće količine ratne opreme i hrane. Da bi se prekinula ili smanjila opskrba njemačkih oružanih snaga, na južnom bojištu konvoje je napadalo prvo anglo-američko, a zatim i partizansko ratno zrakoplovstvo i brodovi. U cilju napada bilo je potrebno imati obavijesti o kretanju njemačkih konvoja. Tako je na Velebitu na visinama od 1000 do 1400 m n.v. partizanska strana organizirala promatranje pučine gotovo na čitavom prostoru Hrvatskog primorja. Sve potrebne informacije dostavljala je saveznička radiopostaja svojim komandama, koje su onda poduzimale zračne ili pomorske napade na brodove. Prva takva saveznička radiopostaja pristigla je na Velebit 6. svibnja 1944. i gore ostala sve do potkraj rata.

iznenađeni. Tada su poginula dva borca i više ih je bilo zarobljeno. Gdje su pokopani ti poginuli ljudi, ostalo nam je nepoznato.

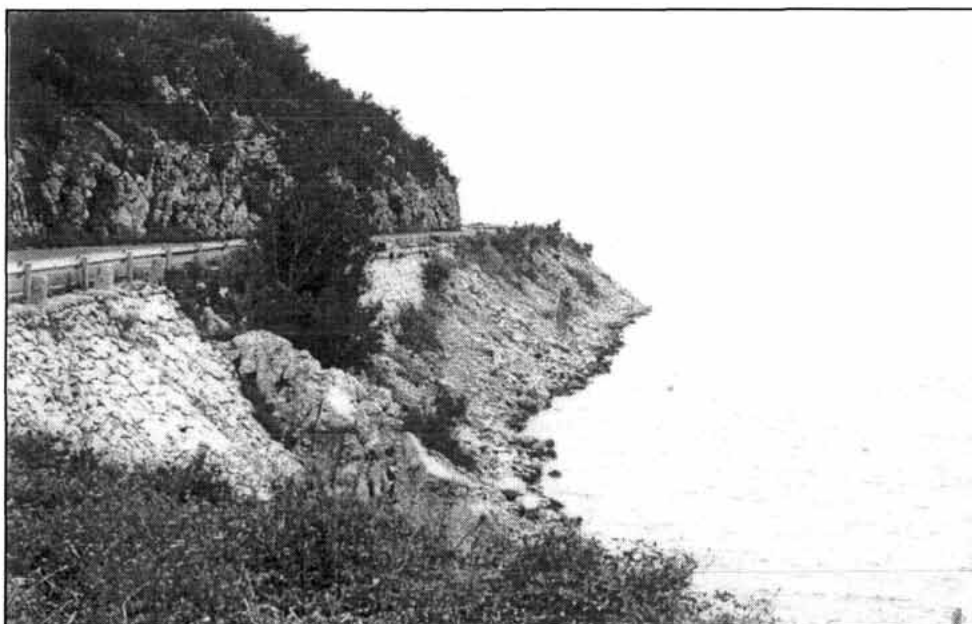
41. *Nepoznati grob američkih pilota.* Krajem 1944. na području Velikih Brisnica iznad Senjskog Starigrada kod osnovne škole srušio se teški američki bombarder "liberator"³⁹, koji je prevozio neku opremu. Kakva je bila sudbina posade, za sada nam je još nepoznato. Vjerojatno oni nisu svi stradali i možda su na vrijeme iskočili negdje u području Mirova – Mliništa. Oni koji su ostali, izgorjeli su pri padu i eksploziji zrakoplova. Ovdje je zanimljivo spomenuti da se u području Mliništa – Radlovca – Apatišana nakon 1945. srušilo više jugozrakoplova, navodno da su upali u "neki zrakoprazni prostor". Kažu da su piloti tih zrakoplova također poginuli. Svjedočanstvo za taj opasni zračni prostor mogla bi biti i pogibija jugogenerala ratnog zrakoplovstva Ante Sardelića, koji je poginuo kod Apatišina, na prijelazu iz Krasna na Jezera.

Sl. 18. Uvala Mostina južno od Karlobaga: mjesto gdje su ubijani hrvatski vojnici, pretežno Krivopučani, Brinjaci, Šugarani i drugi oko 2. listopada 1943.

³⁹ A. VOJINOVIĆ, 2000, 67.

42. *Poginuli oko Karlobaga i Baških Oštarija.* Prema saznanjima, na području Baških Oštarija i Karlobaga tijekom rata (1943. – 1945.) poginuo je, odnosno ubijen je velik broj hrvatskih vojnika rodom od Krivog Puta, Senja i Podgorja.⁴⁰ Oni su bili u posadnim utvrđenjima na dionicama ceste Gospić – Karlobag. Najviše ubijenih bilo je nakon žestokih borbi za Karlobag nakon 1. listopada 1943. u kojemu su partizani uz upotrebu artiljerije skršili obranu i zarobili dio branitelja. Prema dokumentima Prijekog suda u većini su one koji su služili u ustaškim postrojbama (ovdje mislimo na one koji su isključivo iz senjskog područja), u predvečerje 2. listopada 1943. vezane žicom odvezli "samovozima" prema uvali Mostine, oko 2 km južno od Karlobaga. Tu su svi ubijeni i bačeni niz stijene u more. Samo zahvaljujući sreći, jedan do dva nastrijeljena izbodena čovjeka uspjela su isplivati, preživjeti i vratiti se kućama.

Sl. 19. Uvala Mostina od juga: mjesto zločina gdje su ubijani hrvatski vojnici 2. listopada 1943.

⁴⁰ R. ŠIMIC, 1995, 145-163. Prema evidenciji na području općine Karlobaga poginulo je ili ubijeno tijekom poraća oko 256 ljudi, koji su kao mještani bili pripadnici ustaško-domobranskih postrojbi i drugih službi NDH. Ovamo nisu uračunati oni borci-domorodci koji su poginuli kao pripadnici partizanskih jedinica, niti oni koji su bili u posadama ustaša, domobrana, žandara ili Nijemaca, a bili su rodom iz drugih krajeva Hrvatske.

Isto tako nakon kapitulacije Italije (9. rujna 1943.) pri partizanskom napadu i pokušaju zauzimanja Karlobaga i obližnjih utvrđenja poginuo je veći broj boraca XIII. primorsko-goranske divizije. Ti mladi borci, pretežno otočani, prisilno su mobilizirani u partizanske jedinice. Neiskusni u borbi i nenavikli na velebitsku hladnoću, jurišali su na bunkere, koje su branili prokušani ratnici. Evidencija o poginulim partizanima nije pronađena, mislim da je i nema.

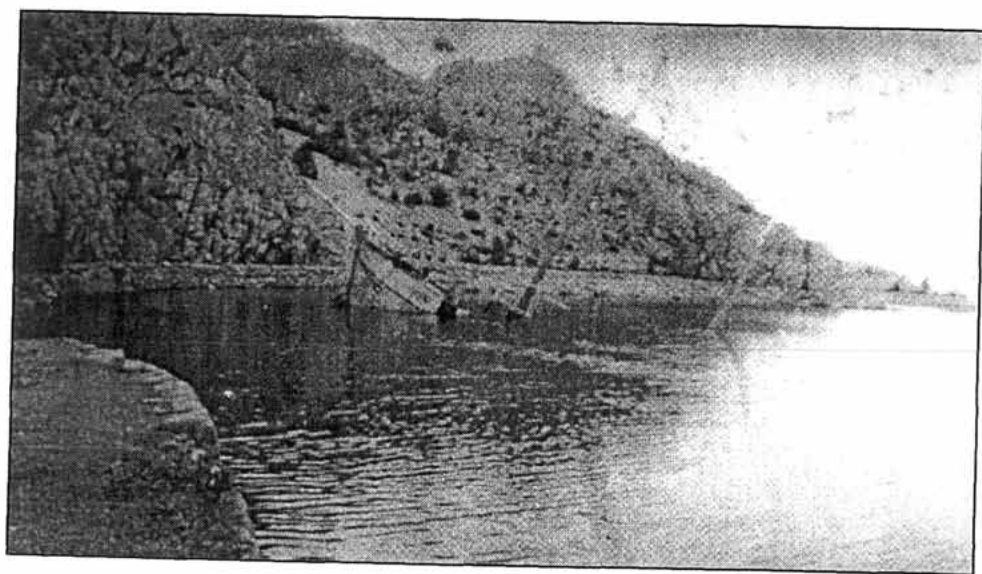
Svjesni smo da i u ovome, III. prikazu nisu evidentirana sva mjesta pogibije i zločina i nadamo se da će se ti nedostaci dopuniti u sljedećim brojevima *Senjskoga zbornika*.

Sl. 20. Napuštena i zapuštena pučka škola mjesta Ledenik i okolice, stanje 15. listopada 2001.

Sl. 21. Položaj propale pilane i sušare bilja, dolac kod Ledenika, iznad glavice utvrda hrvatske vojske 1943. – 1945.

Sl. 22. Uvala Zavrtnica: potopljeni motorni brod iz sastava njemačkog konvoja, stanje oko 1945.

Literatura

- Nikola ANIĆ, *Povijest Dvanaeste dalmatinske brigade*, Supetar na Braču, 1984.
- Nikola BIČANIĆ, Jurica Frković, "lički čelik-značaj", *Vila Velebita*, 34, 20. lipnja, 1995, 13.
- Ivan DEVČIĆ, Umro vlč. Drago Babić, *Zvona*, br. 4, 1996, 8.
- Petar FRKOVIĆ, Razvoj jedinica NOV – Nijemci novi okupatori i operativna aktivnost na području Vinodola 1943 – 1945, *Vinodolski zbornik*, 4, Crikvenica, 1985, 52.
- Zorislav HORVAT, Srednjovjekovna pavlinska arhitektura na području senjske i modruško-krbavske biskupije, *Senjski zbornik*, 26, Senj, 1999, 123-178.
- Ante GLAVIČIĆ, Sjećanja u kamen uklesana, I., Spomenici revolucije iz Senja, *Senjski zbornik*, 5, Senj, 1973, 367-374.
- Ante GLAVIČIĆ, Njemačko bombardiranje Senja 1943, *Senjski zbornik*, 10-11, Senj, 1984, 341-354 i bilj. 9.
- Ante GLAVIČIĆ, Žrtve partizanskog bezumlja i zločina iz Senja i okolice (III. dio), *Senjski zbornik*, 21, Senj, 1994, 291-305.
- Ante GLAVIČIĆ, Strijeljani Senjani 22. travnja 1945. u Gornjoj Kozici, *Senjski zbornik*, 23, Senj, 1996, 259-280.
- Ante GLAVIČIĆ, Mjesta pogibije i pokapanja vojnika i civila tijekom Drugoga svjetskog rata na području općine Krivi Put, kotar Senj, *Senjski zbornik*, 26, Senj, 1999, 313-342.
- Ante GLAVIČIĆ, Vlastite bilješke nastale pri obilasku terena i na temelju izvršenih istraživanja starije i novije prošlosti Senja i šire okolice u vremenu od 1989. do 2001.
- Mira KOLAR, Gospodarsko djelovanje dr. I. Krajača, *Senjski zbornik*, 10-11, Senj, 1994, 253-270.
- Božo PETER, Župan nakon 52 godine saznao za sudbinu oca, *Večernji list*, 8. veljače 1997, 17.
- Mladen PLOVANIĆ, Dogodilo se u Vinodolu 1941 – 1943, *Vinodolski zbornik*, 3, Crikvenica, 1983, 25-26.
- Ranko ŠIMIĆ, *Gospički spomen-zbornik*, Gospić, 1995, 145-162.
- Aleksa VOJINOVIĆ, Tragač na ratne olupine Jadranu, *Nacional*, 19. prosinca 2000, 66-68.

Živa svjedočanstva i usmena predaja

Ive i Ane Ažić, Ažić Lokva; Duje (Mijo) Babić i Kata, Ažić Lokva; Josip Aleksić, prič. gen. HV-a; Vlade i Milka Biondić, V. Stolac; Marko (Mate) Babić Sušak (†), Pave Biondić Zurac (†); Niko (Vlado) Barbijani Beli (†), Marijan Babić Musa (†); Drago Babić Pop (†); Mate (Filip) Biondić; Jerko (Filip) Dragičević; Ivan (Joso) Dundović i Marija; Zvonko Dolenc; Krunoslav (Stjepan) Glavičić; Petar (Petar) Glavičić; Mladen A. Lončarić; Milka Glavičić Dokmanić; Mičo (Milan) Lopac; Juraj Lokmer; Jurica (Ladislav) Krajač; Mila Modrić-Kučinić; Josip (Luka) Marković; Mate Miškulin, Stinica; Stjepan Mršić; Tome (Jure) Mandekić Toce; Zora Šolić-Načeta; Branka Katalinić Nerat; Ive (Martin) Matijević; Judita Jambrošić Olivieri (†), Marijan

(Luka) Prpić; Josip (Blaž) Prpić, B. Oštarije; Krunoslav (Luka) Prpić (†), ing. Branko Prpić; Karma (Ivan) Petronio; Drago Papić Papa; Ive (Stjepan) Prpić Brkac; Mate Rudelić, L. Šugarje; Marijan (Joso) Rogić; Ivan Slanec (†); Neno Šegota, Stinica; Mile (Jure) Tomljanović Dada, Stjepan (Stjepan) Štokić, Marija Dragičević-Škratić; Petar Tomljanović Pešo; Milan Tomljanović, Sibinj (†); Mile Tomljanović Sova; Štefanija Tomljanović, Sibinj (†); Mile Tomljanović Šimajica (†); Anka Tomljanović Rambulica (†); Dane (†), Anka Vukušić, Živi Bunari; i mnogi drugi koji se ne navode.

DIE STELLEN DES UMKOMMENS UD DES BEGRABENS VON DEN SOLDATEN UND ZIVILISTEN IM LAUFE DES ZWEITEN WELTKRIEGS UND DER NACHKRIEGSZEIT AUF DEM GEBIET DER STADT SENJ UND DER VORBERGIRGISCHEN ABHÄNGE VON DER KAPELA UND DEM VELEBIT (III. TEIL)

Zusammenfassung

Aufgrund mündlicher Aussagen von den Teilnehmern der Kriegsgeschehnisse und aufgrund der gesammelten Literatur analysiert der Verfasser die militär-politischen Umstände auf dem Gebiet der Stadt Senj (Gemeinde Senj) zur Zeit des Zweiten Weltkriegs und der Nachkriegszeit. Er beschreibt die Stellen, wo ungefähr 50 Soldaten der bewaffneten Kräfte des Unabhängigen Staats Kroatiens gefallen waren oder getötet und an der Stelle des Tötens begraben wurden. Unter den ermordeten Leuten befanden sich auch einige aus den partisanischen Einheiten, und einige Zivilisten aus dem Gebiet von Kozice und Sibinj (Gemeinde Novi Vinodolski), Senj, Sveti Juraj, Lukovo, Starigrad, Jablanac, Prizna, einschließlich die Gemeinde Karlobag. Die Mehrzahl der Getöteten verunglückte vom 7. bis zum 15. April 1945.

Dieser Artikel stellt einen bedeutenden Beitrag zur Erforschung der Geschehnisse aus dem Zweiten Weltkrieg dar. Das war die Zeit als die hier angegebenen Tatsachen große Unannehmlichkeiten verursachen konnten. Nämlich, die kommunistische Regierung verlangte diesen Krieg ohne Schandfleck, nur in positivem Licht, zu beschreiben.

THE PLACES OF PERISH AND BURIAL OF THE SOLDIERS AND CIVILS DURING THE SECOND WORLD WAR AND AFTER THE WAR ON THE TERRITORY OF SENJ AND LITTORAL SLOPES OF KAPELA AND MT VELEBIT (PART III)

Summary

Based on verbal evidences of the war event partakers and the respective documents gained accordingly, the author describes military and political circumstances which took place on the territory of Senj during WW2 and after that. The author refers to some 50 places where mainly the soldiers of the armed forces of the Independent State of Croatia (NDH) lost their lives or were killed and buried. Among then was also one smaller number of partizans and civils from Kozice and Sibinj (commune of Novi Vinodolski), Senj, Sveti Juraj, Lukovo, Jablanac, Prizna and the commune of Karlobag. The majority perished between the 7th-15th April 1945.

This article is an important contribution to the researches on developments after WW2. Those were the times when publishing of such facts could produce only troubles. Namely, the communistic system insisted upon presenting the war of the national liberation free from any blame, with positive aspects only.